

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

344	השביחה הגניבה ביד הגנב	שנד
346	גנב שהחזיר הגניבה שלא מדעת הבעלים	שנה
347	אסור לקנות שום דבר מהגנב, והקונה מגנב מפורסם או אינו מפורסם	שנו
352	המכיר כליו וספריו ויצא לו שם נגיבה בעיר	שנז
353	דברים האסורים לקנות מהרועים ומשומרי פירות ומבעלי אומנות	שנה
	שנט – שעו: הלכות גזילה	
356	איסור גזילה אפילו על מנת להחזיר, ומה נקרא גזילה ואיסור לא תחמוד ולא תתאוה	שנט
358	מצוה על הגזלן להשיב הגזילה, ואם אין בה שוה פרוטה או נשתנית	שם
360	דין יאוש, ואם יש עמו שינוי השם או שינוי רשות	שסא
363	השביחה הגזילה ביד הגזלן ממילא	שסב
333	הגזול בהמה ועבדים והוקינו, והדר בחצר חבירו שלא מדעתו	שסג
374	הנכנס בבית פלוני והוציא כלים או חמץ מידו זהובים	שסד
376	הגזול ואינו יודע ממי גזל	שסה
377	גזלן שבא לעשות תשובה אם מקבלין ממנו	שסו
378	גזלן שבא להחזיר את הגזילה והגזול את אביו	שסז
380	דין המציל או הקונה מלסטים ישראל או עובד כוכבים	שסח
382	אסור לקנות מגזלן ולסטים וליהנות מממונם, ודינא דמלכותא כיצד	שסט
388	דברים שהם גזל מדבריהם כגון מפריחי יונים והמשחקים בקוביא	שע
390	קרקע אינה נגזלת אפילו נתייאשו הבעלים	שעא
391	גזלן שהפסיד השדה ואכל פירות כיצד גובה אותם הנגזל	שעב
392	דין מכרה הגזלן והשביח הלוקח מה דינו של לוקח עם הגזלן	שעג
393	מכרה הגזלן וחזר וקנאה מהנגזל או נתנה לו במתנה	שעד
394	היורד לשדה חבירו או לתוך חורבתו ונטעו או בנאו	שעה
397	דין המסיג גבול רעהו	שעו
397	מי שדרך הרבים עובר בתוך שדהו	שעז
	שעח – שפו: הלכות נזיקין	
399	אסור להזיק ממון חבירו ולא לגרום שום היזק	שעח
401	דין זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשבר החבית	שעט
402	האומר לחבירו: קרע כסותי או של חבירי, או רודף או נרדף ששיברו כלים	שפ
404	דין חמישה שישבו על ספסל אחד	שפא
404	הקוצץ אילן של חבירו והמונע חבירו מלעשות מצוה	שפב
406	דין אדם המזיק לבהמת חבירו	שפג
407	דין אדם המזיק שלא בגופו	שפד
408	דין היזק שאינו ניכר כגון מנסך יינו של חבירו	שפה
408	חילוק שבין גרמא בנזקין לדינא דגרמי, והזורק כלי מראש הגג	שפו
417	שמיזן השברים לניזק ומשלם לו עליהם	שפז

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

ע"ש. ועיין מה שכתבתי שם דנראה לענ"ד דדוקא אם כבר נתן רשות, אבל לכתחילה אסור לבקש על ככה (פ"ת).

סימן שעה – אסור להזיק ממון חבירו ולא לגרום שום הויזק:

(א) אסור להזיק ממון חבירו(א), ואם הזיק(ב) אע"פ שאינו נהנה חייב לשלם נזק שלם, בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס(ג), ודוקא שאינו אנוס גמור כמו שיתבאר(ד). כיצד: נפל מהגג וישבר את הכלי, או שנתקל בשוהא מהלך ונפל על הכלי וישברו, חייב נזק שלם:

(א) אסור להזיק ממון חבירו כו' - התחיל באיסור וסיים בחיוב תשלומין, ללמדינו דתרתיה אית ביה, חדא דאף אם ירצה להזיק ולשלם, מ"מ יש איסור בדבר דומיא דגניבה וגזילה וכמ"ש לעיל ריש סימן שמ"ח ושנ"ט סעיף ב'. והשני שחייב בתשלומין ואפילו לא נהנה ואפילו שגג, והטעם, דאדם מועד לעולם אם לא באונס גדול (סמ"ע).

(ב) ואם הזיקו - אם בשעה שהזיקו הי' שוה ד' ואח"כ כשבא לשלם הוזל השער ושוה ג' אם יכול לפטור עצמו בג' עיין מחנה אפרים ריש הלכות נזקי ממון⁸¹⁰ (רע"א).

(ג) בין שהיה שוגג - אורח שהלך לישן לחדר משכבו ושכח לכבות נר שעוה המשולב והניחו דולק ונשרף השלחן וארגז עם כלי לבן של בעה"ב, וכן שפחה שמבלי השגחה להסיר העצים שעל התנור בעת שבוער גרמה דליקה ונשרף קצת כלי בית, מחויבים לשלם כי אדם מועד לעולם כו' (פ"ת).

(ד) ודוקא שאינו אנוס כו' - הלי' מגומגם וכך ה"ל וי"א דוקא שאינו אנוס גמור דמלשון המחבר משמע דאין חילוק (ש"ך).

(ה) שאינו אנוס גמור כו' - עיין מ"ש לקמן ריש סי' שפ"ו דנראה דוקא כשהזיק בלא מתכוין אבל מי שמזיק במתכוין אפי' אנוס גמור חייב כמו נרדף ששבר את הכלים לקמן סי' ש"פ סעיף ב' (ש"ך), עיין מש"כ לעיל סי' רל"ה ס' כ"ב [ז"ל השו"ע: אם הגיע לשכרותו של לוט והוא העושה ואינו יודע מה עושה אין מעשיו כלום והרי הוא כמו השוטה. וז"ל הרע"א שם: ומ"מ אם הזיק לחבירו חייב] (רע"א).

(ב) נפל מן הגג והזיק חייב לשלם נזק שלם, בין שנפל ברוח מצויה(ו) בין שנפל ברוח שאינה מצויה, ללא מקרי אנוס גמור:

(ו) בין שנפל ברוח מצויה כו' - כשנזק האדם מנפילתו עליו מהגג ברוח שאינה מצויה, אינו חייב בד' דברים כי אם בחיוב נזק בלבד⁸¹¹ (סמ"ע), וי"א דברוח שאינה מצויה גופא איכא לחלק בין אנוס גמור כגון שהיה רוח סערה גדולה וחזקה מפרק הרים משבר סלעים, שאז הוא פטור אפילו מנזק, לשאינו כל כך חזקה, שאז הוא חייב (פ"ת).

(ג) היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפל והזיק, אם לא היתה מהודקת בחזקה חייב, ואם היתה חזקה ומהודקת ונשמטה או שהתליעה, הרי זה פטור שזו מכה בידי שמים הוא, וכן כל כיוצא בזה:

(ד) כל אלו הדברים ברשות הניזק, אבל ברשות המזיק פטור(ז) עד שיתכוין להזיק כמו שיתבאר:

(ז) אבל ברשות המזיק כו' - דהמזיק יכול לומר לא ידעתי במה שהכניס שם עניניו להזהר להזיקן, ודוקא שהזיקו בשוגג וכמ"ש בסמוך סעיף ו', וזהו שסיים וכתב וכמו שיתבאר, ור"ל בסעיף ו' (סמ"ע):

(ה) אפילו בראייתו אם יש בו הויזק לחבירו אסור להסתכל בו, לפיכך אסור לאדם לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה(ח):

Commented [j1717]: א הבאתי את דברי ההגה

Commented [j1718]: א הבאתי את דברי הט"ז שזה בשיטת הטור

⁸¹⁰ המחנ"א מביא מח' אם היזק במחיר של ד' ושילם במחיר של ג' אם צריך לשלם ד' כמו גזל או לא, וזה מח' ראשונים, צ"ע שהרי זה מחלוקת בסי' ש"ד ס"ה? ועי' ש"ך שם סק"ב שאם מחזיר חבית יין פטור.

⁸¹¹ אבל ברוח מצויה חייב בד' דברים (לקמן סי' תכ"א סי"א).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

^(ח) לפיכך אסור לאדם לעמוד על שדה כו' - הא דכתב היזק ראייה זה בלשונו ולא נקטו בלשונו הני היזק ראייה דסימן קנ"ד, משום דשם הראייה מצד עצמה אין עושה בהן היזק אלא שגורמת היזק, כגון שחבירו לא יעשה עסקיו בחצר מכח שבוש ממנו, או שירא שיבוא לו היזק השגת גבול או שאר ענינים כיוצא באלו, משא"כ שדה בקמותיה דהראייה מצד עצמה שולטת בה וגורמת היזק, אבל לענין איסור הנהו מכל שכן דאסור, דבזה איכא למאן דאמר דלית ביה אלא מדת חסידות (סמ"ע).

(ו) כל מקום שמזיק(ט) חייב לשלם בין ברשות הרבים בין ברשות הניזק, ואפילו ברשות המזיק אם הכנים בו הניזק ממונו שלא ברשות והזיקו(י) לא שנה בגופו לא שנה בממונו, חייב לשלם דנהי שיש לו רשות להוציא אין לו רשות להזיק, ודוקא במזיק במזיד אבל אם הזיק בשוגג פטור בעל הבית, ואם בעל הבית הוזק בנכנס, אפילו בשוגג חייב הנכנס כיון שנכנס שלא ברשות, ויש מי שאומר דדוקא בשלא ידע בעל הבית שנכנס, אבל אם ראהו שנכנס אם הוזק בו פטור(יא)⁸¹²:

^(ט) כל מקום שמזיק כו' - ונ"ל דצריך לומר בכל מקום בבי"ת (סמ"ע).

^(י) והזיקו - כל מקום שנזכר לשון היזק, ר"ל שהמזיק הזיק לניזק במעשה אפילו לא נתכוין, וכל מקום שכתוב שהוזק, ר"ל שהניזק הוזק מעצמו בהמזיק, והיינו שמזיק עומד במקומו והניזק הלך בצידו וניזק ממנו (סמ"ע).

^(יא) אבל אם ראהו שנכנס כו' - פירוש, אפילו לא ראהו בשעה שהוזק ממנו אלא ראהו מתחילה נכנס, הוה ליה לאסוקי אדעתו שיש בו אדם שראוי שיוזק ממנו ולשמור נפשו, וכשלא שמר נפשו איהו דאפסיד אנפשיה, ודוקא בהוזק ממנו הבעל הבית, אבל אם הנכנס הזיק לבעל הבית אפילו בשוגג חייב הנכנס, וכדין שניהם ברשות שיתבאר בסעיף שאחר זה (סמ"ע).

(ז) היו שניהם ברשות(יב) או שניהם שלא ברשות והוזקו זה בזה בין בגופם בין בממונם, אם לא ידעו זה בזה פטורים, אבל אם ראו זה את זה אע"פ שלא כיונו חייבים(יג), לפיכך שנים שהיו רצים ברשות הרבים(יד) או שהיו מהלכים והוזקו זה בזה פטורים, הזיקו זה את זה חייבים:

^(יב) היו שניהם ברשות - כגון שנתן בעל החצר לשניהן רשות ליכנס כו'. והוא הדין אם בעל הבית נתן לאחד רשות ליכנס לחצירו או שראהו נכנס מיקרי שניהן ברשות וכמ"ש לפני זה, אלא כשהבעל הבית נתן לו רשות לא שייך לומר דלא ידעו זה בזה ע"ש. ודוקא בהוזקו זה מזה פטורין, אבל הזיקו זה את זה חייבין, דכל אחד הו"ל לאסוקי אדעתיה כמו שאני נכנסתי לחצר חבירי ברשות או שלא ברשות כן נכנס ג"כ אחר, משא"כ באחד שנכנס לרשות חבירו שלא ברשות דלא הו"ל לבעל הבית לאסוקי אדעתיה שיכנס מי לרשותו שלא מדעתו, ומשו"ה אפילו הוזק ממנו הבעל הבית חייב הנכנס כמ"ש בסעיף שלפני זה (סמ"ע).

^(יג) אף על פי שלא כיונו - דאדם מועד לעולם וכנ"ל סעיף א' (סמ"ע), ע"ל סימן תכ"א ס"ה בהג"ה (ש"ך).

^(יד) לפיכך ב' שהיו רצים ברשות הרבים כו' - והליכת שניהן ברשות הרבים מיקרי ברשות, וריצתם שמה מיקרי שלא ברשות, דהו"ל למיסק אדעתיה שמא יפגע בו חבירו ולא יהיה בידו לעמוד מלהזיקו. ומ"ש הוזקו זה בזה פטורים, היינו דוקא בלא ראו זה את זה (סמ"ע).

(ח) היה אחד רץ ואחד מהלך והוזק מהלך ברץ, חייב מפני שרץ שלא ברשות, במה דברים אמורים בחול, אבל בערב שבת בין השמשות(טו) פטור מפני שרץ ברשות(טז), ודוקא כסחם דתלינן דרץ ללורך שנת, לכלל אס ידוע דחינו רץ אללל לשאר חפציו ולא פייכי זיה לורך שנת.

⁸¹² ראובן רוצה לבנות חדר נוסף לדירתו, ולשם כך הביא חומרי בנין לחצר השותפין בבנינו, והחומרים מזיקים לא' מהשכנים, והשכן התרה בו להזיז אותנו, ולא הקשיב, ולכן השכן הניזק הזיזו, ונפסד שם, על אף שנפסק בשו"ע שצ"ז ס"ז?? שרק מותר לשחוט אלה שעומדים לשחיטה, לכן אסור לעשות לכתחילה, אמנם יכול לומר קים לי כצד שמותר לשחוט אפילו אינם עומדים לשחיטה (נצח ישראל סי' מג), ועיי"ש בהערה ד' מהגרנ"ן: דווקא כאשר לא הודיע לבעלים שהוא מזיז יש בזה איסור, אבל אם הודיעו או ראה מעצמו ודאי שמותר לכתחילה, וגם אפשר לכו"ע מותר שכל רגע הוא שעת ההיזק. ועוד דבר נ"ל והוא שהרי להזיז חול וכו' אינו מזיק אלא רק גרמא ובכל אופן יש להתיר.

Commented [j1719]:
א הבאתי את דברי הטז,
שזה שיטת הטור

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

חייב כמו בחול:

(ט) אבל בערב שבת בין השמשות - מי שהיה רץ לקידוש לבנה ומפני מרוצתו פגע בחנות אחת ושפך כד שמן ושיבר כלי זכוכית, והעלה דחייב לשלם, דאין למידין כלל מרץ בין השמשות בערב שבת דבהיל טובא, שהרי הוא ספק לילה והוא זמן מועט לפני הלילה ממש (פ"ת).

(טז) מפני שרץ ברשות - אפילו רץ בעסקיו לגומרם קודם שבת מיקרי ברשות, אבל ממ"ש הרמ"א אחר זה מוכח דס"ל דוקא דרץ בעסקי צרכי שבת מיקרי ברשות (סמ"ע).
(טז) אם בא אחד רוכב בסוס(יז) מאחרי חבירו, ופגע בסוסו שהחבירו רוכב בו והכה את הסוס, חייב לשלם כל מה שישימו בית דין שנפחת מחמת הכאה זו, ואפילו היה הסוס המוכה של עבו"ם וצריך הניזק לשלם לעבו"ם יותר ממה שנפחתו דמי הסוס, אין המזיק חייב לשלם יותר(יח) ממה שישימו בית דין, צמחים הרוכזים לקראת חתן וכלה והזיקו זה את זה ממון חבירו לך שמחה ושחוק, וכן נשאר דבר שמחה, הואיל ונהגו כן פטורין⁸¹³, מכל מקום אם נראה לבית דין לנשות סייג וגר הכפות בידם.

(טז) אם בא אחד רוכב בסוסו כו' - כיון שהיו רוכבין ברשות הרבים והיה לו לניזק לשמור עצמו, לאו טענה היא, שאין לו לרוץ ברשות הרבים ואפילו ברגליו שיכול לעמוד כשירצה, כל שכן הרוכב סוס שאין לו לרוץ במקום שבני אדם רוכבין שמא לא יוכל להעמיד הסוס כשירצה, ונמצא שפשע בו ומזיק בגופו הוא כיון שרוכב על הבהמה ומזיק בגוף הבהמה או באוכף שעליה, וחייב לשלם כל כו', אבל אם הסוס המוכה היה של גוי כו', עד אם הגוי מעביר עליו הדרך בשביל זה אין לחייב לזה כיון שלא כיון. ומ"ש "ואפילו היה הסוס", קאי אמ"ש לפניו דישראל כפי השומא, ואזה כתב דבשומא סגי אפילו העליל עליו הגוי (סמ"ע).
(טז) אין המזיק חייב לשלם יותר - כיון שלא כיון, משמע שאם כיון חייב לשלם כל מה שיעליל הגוי משום דינא דגרמי, ועיין לעיל סימן ע"ב בש"ך סוף סק"מ, ועיין מה שכתבתי שם סקי"א (פ"ת).
(טז)

Commented [j1720]: 1
סמ"ע ציין לד"מ באו"ח
תרצה ואין

סימן שעט - דין זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשבר החבית:

(א) שנים שהיו מהלכים בר"ה, זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, ופגעו זה בזה ונשברה חבית בקורה, פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך(א):

(כ) ולזה רשות להלך - דוקא שסייע בעל החבית בשבירתה שדרך הליכתו הטיח חביתו בקורה, אבל אם עמד בעל החבית ובעל הקורה בא בקורתו ושברה חייב (סמ"ע).
(ב) היה בעל קורה ראשון ובעל החבית אחרון, ונשברה החבית בקורה, פטור. ואם עמד בעל הקורה לנוח מכובד משאו, חייב(ב). ואם הזהיר לבעל החבית ואמר לו: עמוד, פטור. ואם עמד לתקן משאו, אע"פ שלא הזהירו(ג), פטור, שטרוד היה ולא היה יכול להזהירו (וע"ל ר"ס תי"ג):

(כ) לנוח מכובד משאו חייב - ואפילו אין הקורה ממלאה את כל הדרך. והטעם, שלא היה לו לנוח בדרך שדרך בני אדם לבוא אחריו ולהלך בו, ואם היה מוכרח לזה, לפחות היה לו להזהיר להבא אחריו שיעמוד ואל יפגע בקורתו (סמ"ע).

(ג) אף על פי שלא הזהירו כו' - עיין מה שכתבתי בריש סימן תי"ג מזה (סמ"ע).
(ג) היה בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון, ונשברה חבית בקורה, חייב. ואם עמד בעל החבית לנוח, פטור. ואם הזהיר לבעל הקורה שיעמוד, חייב. ואם עמד לתקן משאו,

⁸¹³ וכן פסקתי לפעמים בשבתות בחצר ביהכ"נ כשמשחקין הבחורים ומכים זה את זה [היינו שהזיקו גופים] ובלבד שלא יתכוונו (באר הגולה). עי' אבן העזר סי' כח ס"ז: אורח שיושב אצל בעה"ב, ונוטל חלקו וקידש בו, הוי מקודשת. ועי' רמ"א או"ח תרצה ס"ב: ויש אומרים דאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם. מג"א: ובכנה"ג כתב דוקא שהזיק ממונו אבל גופו חייב עכ"ל אבל באגודה סוכה כתב כשמשחקים הבחורים בשבת ומכין זה את זה פטורים ובלבד שלא יתכוונו. פמ"ג: שלא בכונה בעלמא חיוב, ובפורים מסתמא מוחלין. פמ"ג: הוה כאנוס קצת, מ"ב: בב"ח מחלק בין הזיק גדול לקטן בין בגוף בין בממון דבהזיק גדול מקפידין ואין מנהג לפטור בהזיק גדול. בדבר שפטור על הזיק גופו, צ"ע אם יש בזה עבירה.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

חייב בעל הקורה, אע"פ שלא הזהירו בעל החבית. וכן זה בא בנרו, וזה בא בפשתנו: (ד) הרי שמילא הצר חבירו כדי יין ושמן, אפילו הכנים ברשות, הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמור, ה"ז נכנס ויוצא כדרכו, וכל שישתבר מהכדים בכניסתו(ד) וביציאתו הרי הוא פטור עליהם. ואם שברם בכוונה, אפילו הכנים בעל הכדים שלא ברשות, ה"ז חייב: (ד) וכל שישתבר בכניסתו כו' - כל שהוא ברשות המזיק ולא שברה כדי להזיקו אלא כדי לכנוס ולצאת הוא פטור, ויש מקשים על זה, כיון שהכנים ברשות איך יפטור על מה שמשבר בכניסתו ויציאתו אם לא שלא נתן לו רשות למלאות כל החצר (סמ"ע).

Commented [j1721]: א הבאתי את דברי הש"ך.

סימן שפ - האומר לחבירו: קרע כסותי או של חבירי, או רודף או נרדף ששיברו כלים:

(א) האומר לחבירו קרע את כסותי(א) שבר את כדי על מנת שאתה פטור, הרי זה פטור(ב), ויש אומרים אפילו לא על מנת לפטור צפויקו אלל שאמר ליה דכניס שממעו כד, כגון שאמר ליה שצור כדי ואמר ליה המזיק על מנת לפטור ואמר ליה הניק לא, יש לנו לומר דבתמיה קאמר (נוג) ופטור, ואם לא אמר לו על מנת שאתה פטור, הרי זה חייב אע"פ שהרשהו להשחית(ד). במה דברים אמורים: כשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולים או מופקדים אצלו, אבל אם לא באו לידו בתורת שמירה, כיון שאמר לו קח כלי זה ושברו בגד זה וקרעו ועשה כן, הרי זה פטור אע"פ שלא אמר לו על מנת שאתה פטור, ועיין לקמן עוד סי' שפז מדינין אלו. האומר לחבירו זרוק מנה לים ואתחייב אני כן, יש אומרים דחייב ויש אומרים דפטור:

(א) האומר לחבירו קרע כסותי(ב) - ראובן המחייב שמעון לכתוב לו שטר חוב שלא היה בו חוב, רק שאם שמעון יעשה כך וכך ראובן יוציא עליו שטר חוב ויגבה בו, אינו יכול להשתמש בו, אלא כל זמן שאינו נתן לו ברצון אינו זוכה בשום דבר והוי כמי שאומר לחבירו אם לא אעשה לך דבר זה תוכל לגזול אותי שאינו יכול לגזולו דמושבע ועומד הוא בלא תגזול, ואפילו אם גבה חייב להחזיר שהרי הוא בידו בתור גזילה, ולא דמי לקרע ושבור דהתם עשה ברשות ומשום הכי פטור אף על פי שלא היה לו לעשות לכתחלה והיה לו לומר לו קרע אתה את שלך ואפ"ה כיון שעשה ברשות ולא נשאר בידו דבר פטור וכו', בקרע נמי אם חזר ואמר לו לא תקרע וקרע חייב (ש"ך בשם המבי"ט). המפקיד דבר אצל חברו, אע"פ שא"ל אח"כ דבר כגון שאינו חושש באבידה וכיוצא בזה והלך זה ואבדה אפ"ה חייב כי אין המעשה משתנה בחלוף הדברים, אבל אם אמר לו אחר כך בפירוש היני מוחל לך על שמירתן ואתה פטור אם תאבדם אז ודאי הוא פטור (ש"ך בשם הש"ג).

Commented [j1722]: ש"ך ציין לרשד"ם שמ"ה ותל"ה וסי' שמ"ה נוגע לעיל סי' רמו סי"ז ושמתו אותו שם, אבל סי' תל"ה לא ראיתי שהוא נוגע לכלום, וצ"ע.

(ב) הרי זה פטור - ולא אמרינן שדרך שחוק אמר לו כן ויתחייב כמו מי שאמר לחבירו קטע את ידי סמא את עיני והפטור, דחייב, וכמ"ש לקמן סימן תכ"א סעיף י"ב ע"ש, קמ"ל דלא, דשאני חבלה דגופו מחבלה דממונו (סמ"ע)⁸¹⁴. (ג) יש לנו לומר דבתמיה קאמר ליה - דכיון דא"ל מתחילה קרע כסותי, מפרשינן הלא דא"ל אח"כ, דבתמיה קאמר ליה (סמ"ע).

(ד) אף על פי שהרשהו להשחית - דאיכא למימר דדעתו היתה שיקרענו וישלמו (סמ"ע), ראובן שמסר דבר לשמעון להעבירו ללוי, ובינתיים אנשים התרו שמעון לא להעבירו ללוי, שיש לו נוגשיו שיגבנו ממנו הדבר, אסור לו להעבירו ללוי, ואם נותנו לו, הוא חייב לראובן, והוה כקרע כסותי ללא "על מנת לפטור" (ש"ך בשם הרשד"ם).

Commented [j1723]: א הבאתי את דברי הסמ"ע, סק"ד.

(ב) האומר לחבירו שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור ושברו הרי זה חייב(ה), ואע"פ שהעושה הוא חייב לשלם, הרי זה האומר לו שותפו בעון ורשע הוא, שהרי הכשיל עור(ו) וחזק ידי עוברי עבירה:

(ג) כליו של פלוני על מנת שאתה פטור כו' חייב - בזה כו"ע מודים דאפילו אם א"ל בפירוש על מנת שאתה פטור אפ"ה חייב כיון שידע המשבר שהוא של חבירו (סמ"ע).

Commented [j1724]: ספיק?

⁸¹⁴ עי' לעיל סי' רמ"ו סק"א בקצה"ח אין דין נזק כלל היכא דעבד ברשות בעלים.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

(1) שהרי הכשיל עור - קראו עור אף על פי שידע שהוא של חבירו, מ"מ מדא"ל על מנת לפטור, סבר שבאמת כן יהיה שיהיה פטור (סמ"ע), ואפילו א"ל בפירוש ואני משלם בעדך, אפ"ה פטור זה שמקבל עליו לשלם, שאין שליח לדבר עבירה (ט"ז).
(ג) רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו או אחר אחת מהעריות לאונסה(ז), ושבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם, פטור שהרי הוא מתחייב בנפשו, שכיון שרדף התיר עצמו למיתה ולכן פטור מהתשלומין. ואם הנרדף שבר כלים של רודף, פטור שלא יהא ממונו חמור מגופו(ח), ואם היו של אדם אחר, חייב שהמציל עצמו בממון חבירו חייב (וע"ל סי' קנט ס"ז). ואחד שרדף אחר הרודף להציל את הנרדף, ושבר כלים בין של רודף בין של כל אדם, פטור כדי שלא יבואו מלימנע מלהציל את הנרדף:

(1) או אחר אחת מהעריות לאונסה - בין חייבי כריתות בין חייבי מיתות ב"ד או אחר זכר לרבעו כו'. ור"ל אף ע"פ דבחייב כריתות אין על הרודף חיוב מיתת ב"ד, מ"מ פטור על שבירת הכלים כיון דקים ליה בדרכה מיניה שמתחייב בנפשו בידי שמים (סמ"ע), וי"א דלא אמרי' קלב"מ אלא בחייבי מיתות ב"ד, והכא היינו טעמא דמתחייב הריגה, שהרשות להנרדפים להרגו להציל עצמן בנפשו (ש"ך).

(2) שלא יהא ממונו חמור מגופו - פירוש, שהנרדף שהרג לרודף פטור (סמ"ע).
(ד) ספינה שחשבה להשבר מכוכד המשווי, ועמד א' מהם והקל מהמשא והשליך בים, פטור שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להורגם, ומצוה רבה עשה(ט) שהשליך והושיעם. הגה: ויש אומרים דוקא שטענו יותר מלאי(י) דהוי המשווי כדוקף, אבל אם אינה טעונה(יא) יותר מדאי וכל נחשול לטבעו חייבין לשלם, ומחשבוני לפי המשווי ולא לפי הממון, ואע"פ שלא הטיל רק משוי של אחד כולן משלמין. הכניס חמור בספינה וקיפץ בספינה וזקק לטבעו וכל אחד והשליך החמור לנהל, אם דרך להכניס חמור(יב) בספינה אז המשליכו חייב לשלם(יג), ואם לאו פטור לאז החמור מקרי רודף(יד) וכל כיוצא בזה, וכן נ"ל עיקר.

(5) ומצוה רבה עשה כו' - סותרים יהודים נשבו ולקחו להם וסחורתם, ובא המלכות תפסו את השבאים, והם תפוסים עד שיחזרו הסחורה ליהודים, וגם היהודים תפוסים ביד המלך, ויהודי א' טוען שלא החזירו סחורתו, ומכח הלכה זו רואים שהיהודי הזה הוא כמו רודף, וחייב לוותר על סחורתו, שבכל דבר שיש סכנת נפשות אנו מחוייבים להציל אפי' להרוג הרודף אם א"א בענין אחר. ואפי' לא היה הדבר אלא ספק הרי היהודי הא' עומד בכל יום בספק שעובר על שני לאוין ועשה אחד והם לאו דלא תעמוד על דם רעיון ועל לאו דלא תחוס ועל עשה דוקצותה את כפה, ולא גרע זה מכל שאר ספקי דאורייתא דקי"ל דכל ספק דאסורא דאורייתא אזלינן ביה לחומרא כל שכן וק"ו להאי איסורא דאית ביה סכנת נפשות (ש"ך בשם הרשד"ם)⁸¹⁵.

(1) ויש אומרים דוקא שטעונין יותר מדאי - לא ה"ל לרמ"א לכתוב זה בשם י"א, דליכא מאן דפליג בגוף הדין (סמ"ע וש"ך), קיצר רמ"א כאן, דהיה לו לכתוב דמיירי שידוע שאותו בעל משוי הכניס המשוי שלו באחרונה נמצא שהוא הרודף, דאל"כ לא נודע מי יקרא רודף בזה. אבל עוד אפשר לפרש דכל המשוי של הספינה יש עליו שם רודף, ומה שהשליך משל אחד הוי כמשליך קצת מכל אחד ובין כולם ישלמו לפי המשוי (ט"ז).
(2) אבל אם אינה טעונה כו' - דאז אין על אחד מהם שם רודף, והגל שבא עליהם הוא מזל דכולהו (ט"ז).

(2) להכניס חמורים כו' - דהיינו שאין דרכן לקפוץ (ש"ך).
(3) המשליכו חייב לשלם - ואף על גב דאונס נפשות הוא, מ"מ אסור להציל עצמו בממון חבירו, כיון דאין בעל החמור רודף במה שהכניס החמור כיון שדרך הוא כן, אלא דמזליהו גרם שנשתנה בקפיצה (והוה אונס). ולא דוקא קאמר רמ"א שהמשליכו חייב לבד, אלא מחשבין לפי הנפשות דהא מצילם הוא (ט"ז, ורע"א בשם הרמ"א), וכן גבי כלב רע וכל מזיק, אם לא היה רגיל להזיק ועכשיו נהפך ורצה להזיק בפעם ראשון וקדם להורגו חייב לשלם מטעם שהציל עצמו בממון חבירו (רע"א בשם הרמ"א).

Commented [j1725]: א הצלחתי לקרא את השאלה בסימן שפט

Commented [j1726]: ספיק בסמ"ע, ולא הבאתי את דביר הש"ך סק"ד

Commented [j1727]: ד"ך וסמ"ע האחרונים לא הבאתי

⁸¹⁵ ועי' לקמן ריש סי' שפב שהמקדים לעשות מצוה שמוטל על אחר יש חיוב תשלומים, וה"ה כאן, אם לאו שהוא ספק סכנה.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

(ט') דאז החמור מיקרי רודף - דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שיקפוץ החמור, כיון שאין דרך להכניס החמור לשם (ט"ז).

סימן שפא - דין חמשה שישבו על ספסל אחד:

(א) חמשה שישבו על הכסא ולא נשבר, ובא אחרון וישב עליו ונסמך עליהם ולא הניחם לעמוד ונשבר, אף על פי שהיה ראוי לישבר בהם קודם (שישב), הואיל וקרוב שבירתו, האחרון חייב, שהרי אומרים לו: אילו לא נסמכת (עלינו) היינו עומדים קודם שישבר. ואם ישבו כאחד ונשבר, כלם חייבים. וכן כל כיוצא בזה: הגה - וי"א דסתם ספסל היא שאולה לסתם בני אדם ואם נשברה תחתיהן הוי כמתה מחמת מלאכה ופטורים מלשלם, אלא"כ היושבים הם משונים(א) ושמנים וכדלים משאר בני אדם, אז אם ישבו עליה ביחד ונשברה תחתיהן כולם חייבים לשלם, ואם ישבו בזה אחר זה, אם לא היתה נשברת כלל ישיבת האחרון, הוא לבד חייב לשלם. ואם היתה נשברת כלל האחרון, הוא פטור. ואם לא היתה נשברת רק תוך צ' שעות, ועמו נשברה תוך שעה, אז רואין אם סמך עליהן ומנעו לעמוד(ב), הוא לבד חייב לשלם, ואם לאו, כולן חייבין(ג):

(⁸) אלא אם כן היושבין הם משונים כו' - ובכה"ג אפילו אחד לבדו שיושב עליו הוא חייב, דבע"ה מסתמא מקפיד על ישיבתו עליו הואיל והוא משונה (סמ"ע).
(²) אם סמך עליהן ומנעו מלעמוד כו' - וקמ"ל בזה דלא אמרינן כחו לאו כגופו דמי וגרמא בעלמא הוא הואיל וגם זולתו היה נשבר (סמ"ע).
(³) ואם לאו כולן חייבין - דיכול לומר להו האחרון, היה לכם לעמוד כשבאתי לישב עליו, והרי יש לי רשות לישב עליו כמוכם (סמ"ע).

Commented [j1728]: כ
מ"ע ס"ק א' וב' לא הבתאי

סימן שפב - הקוצץ אילן של חבירו והמונע חבירו מלעשות מצוה:

(א) שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את הבריות, ואילן העומד לקציצה מפני שהוא מזיק את הרבים, וקדם אחד ושחט שור זה וקצץ אילן זה שלא מדעת הבעלים, חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים(א), שהרי הפקיעם מלעשות מצוה. ואם מען ואמר: אתה אמרת לי להרגו ולקצצו, הואיל והוא עומד לכך(ב), הרי זה פטור. (אבל שאר מזיק אינו נאמן לומר שהוא נתן לו רשות, אפילו יש לו מיגו לומר: לא הזקתי, כגון דליכא עדים שהזיקו, להוי כמיגו במקום חזקה(ג) ללא הוי מיגו. אבל נאמן לומר: (אתה אמרת לי וכו') צמיגו ללא היה שלדוד) מה שהזקתי ללא שלי היה. וכן מי ששחט היה ועוף, ובא אחר וכיסה(ה) הדם שלא מדעת השוחט, חייב ליתן כמו שיראו הדיינים. ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב, והוא י' זהובים(ו). וכן הורו שכל המונע הבעלים מלעשות מצות עשה שהם ראויים לעשותה, וקדם אחר ועשאה, משלם לבעלים י' זהובים. (היה לו צן למוט, וצא אחר ומלו, חייב ליתן לו י' זהובים. אבל נתנו לאחר למוט, וצא אחר ומלו, פטור(ז)). ובזמן הזה אין מגבין אותו(ח), אבל אם תפס לא מפקינן מיניה:

(⁸) שור כו' ואילן כו' חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים כו' - נראה דראיית עיני דיינים בזה ובביטל ממנו שאר מצות עשה דבסמוך הוא דיראו אם איש זה שביטל ממנו המצוה הוא איש שמדקדק בקיום שאר מצוות אזי יקנסו המבטל ממנו הרבה, ולפי מיעוטו בדקדוק מצוות ימעט הקנס מהמבטל. גם ישערו בטירחת קיום המצוה, דפעמים מונע אדם עצמו מהמצוה מכח טירחא וניחא ליה שאחרים יעשוה (סמ"ע), משמע שקנס הוא זה ולא דינא דאי ס"ל דינא הוא פשיטא שחייב ליתן לו י' זהובים, ועיין מה שכתבתי בזה לקמן סימן שפ"ה ס"א, ועי' לקמן סי' תכ"ז סעיף ח' (ש"ך).

(²) הואיל והוא עומד לכך כו' - די"ל דילמא ירא שיזיק אחרים והוא לא היה לו פנאי לעסוק בהריגת השור ובקציצת האילן ונתן לו רשות להורגו ולקצצו, ושכח הדבר שנתן רשות לזה (סמ"ע), דאל"כ לא שבקת חיי לכל אדם, שכל אחד יזיק חבירו ויאמר ברשותך עשיתי (ט"ז).

(³) כמיגו במקום חזקה כו' - דחזקה היא דאין אדם מצוה לאחר לעשות לו דבר שמזיק לו בממונו (סמ"ע), אף על גב דבסימן ע"ח סעיף א' פסקינן דאמרינן מיגו במקום חזקה, מ"מ

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

חזקה דהכא היא אלימתא והוי כמו אנן סהדי, דידוע הוא שאין אדם מרשה לקצוץ נטיעותיו (ט"ז).

⁽⁷⁾ אבל נאמן לומר לא הזקתי במיגו דלא היה שלך - קשה, למה ליה מיגו לטענה דלא הזקתי, דמהיכא תיתי יהיה נאמן לטעון עליו שהזיק בלא עדים. וגם, לפני זה כתב הרמ"א "ואפילו יש לו מיגו לומר לא הזקתי כגון דליכא עדים שהזיקו", ש"מ דהיה נאמן לטעון לא הזקתי היכא דליכא עדים אפילו בלא מיגו. וי"ל דמ"ש הרמ"א כאן דנאמן לומר לא הזקתי, דר"ל מה שעשיתי ברשותך עשיתי ונמצא דאינו מזיק, בזה אינו נאמן אם לא במיגו דלא היה שלך (סמ"ע), וי"א שיש כאן ט"ס, וצ"ל "אבל נאמן לומר במיגו דלא הזקתי דלא היה שלך מעולם אלא שלי הוא", ור"ל אפילו ידוע בעדים שזה האילן של אבותיו מעולם, מ"מ יכול לומר קניתי ממך ודידי הזקתי, מיגו דאי בעי היה אומר לא הזקתי כלל (ט"ז), כל' לא עשיתי לך הזיק בזה כגון שפטר החובות שלו ואומר שבלאו הכי נמי לא היו משלמים וכה"ג ועיין מ"ש לעיל סי' קע"ו סי"א ברמ"א ומ"ש שם (ש"ך) ⁸¹⁶. אם יש עדים שהנטיעות של חברו אף על גב דאין עדים שקצצן, הו"ל מיגו במקום עדים. אבל אם אין עדים שהיו שלו א"כ הו"ל מיגו בעיקר החזקה שהרי לא נתחזק אלא על פיו שפיר אמרי' מיגו, וכן מובח בדברי הש"ך (רע"א הפלאה קונטרס אחרון סימן צח סעיף א אות ה).

⁽⁸⁾ ובא אחר וכיסה כו' - דוקא בכה"ג, דמצות כיסוי רמיא על השוחט, אבל אם נתנו לו בהמה לשחוט ובא אחר ושחטה פטור, דשאני מצוה דנצטוינו לעשותה כגון כיסוי הדם דלאחר ששחט אי אפשר להפטר מהכיסוי, דוקא קנסינן, משא"כ שחיטה דאי לא רצה לאכול בשר אינו מחויב לשחוט (סמ"ע).

⁽⁹⁾ והוא עשרה זהובים - כן היה מעשה בגמרא שבא אחד לפני רבן גמליאל וקנסוהו י' זהובים, רק שדעה קמייתא ס"ל שראות עיניו דרבן גמליאל באותו איש כך היה ושכל דיין יקנוס כפי ראות עיניו וכו"ל (סמ"ע), בש"ס מסקינן דהוא שכר ברכת הכיסוי ובברכת המזון חייב מ' זהובים בעד ד' ברכות. הא דחייב י' זהו' אינו אלא במצוה דאורייתא ולא במצוה דרבנן, ובמצוה דרבנן פטור, ויש חולקים (ש"ך), היינו דוקא במצוה דרבנן הוא דאינו משלם אבל בעד ברכה משלם אפילו בברכה דרבנן. אלא אין סברא לחלק בין דאורייתא לדרבנן (קצה"ח).

⁽¹⁰⁾ ובא אחר ומלו פטור - ביו"ד סוף סימן כ"ח סיים בזה הטור וכתב ז"ל, והכא אפילו תפס מפקינן מיניה כיון דענה אמן, דהא אמרינן גדול העונה אמן יותר מן המברך, ואם שמע ולא ענה איהו דאפסיד אנפשיה, אבל אין לפוטרו מטעם שיתן לו תרנגול לשחוט, דזו מצוה אחרת היא ומצוה ראשונה הלכה לה, ומעוות אשר לא יוכל לתקן הוא. ונראה דלא פטרו מכח עניית אמן אלא במצות מילה דנתקנה ברכה בציבור ובקול רם, דכיון דצריך לברך בקול רם ודאי שמע הברכה, משא"כ בברכת השחיטה, וכאשר נתנו לו תרנגול או בהמה לשחוט וקדמו אחר ושחטו דאין קונסין אותו, דלא מחשב מצוה דרמיא עליה דאינשי. ונראה דמהאי טעמא אם קדם אחד ומל בנו של חברו, אף שהאב יכול לענות אמן אחר המברך, מ"מ כיון דהמצוה מיוחדת לאב בבנו יותר מלשאר כל אדם לא פטרינן להמקדים מכח עניית אמן דהאב (סמ"ע), ויש חולקים דלא מסתבר כלל לחלק בעניית אמן בין אב לאחר, אלא דוקא שהי' האב בעצמו רוצה לימול שהוא חייב בה מן התורה אבל נתנו האב לאחר לימול ובא אחר ומלו פטור מן האב פטור שהרי לא מנע ממנו המצוה ומן המוהל פטור דבמה זכה במצוה זו דבמה הקנה אותה לו האב ואפי' הקנה לו בקנין אינו כלום שאינו אלא קנין דברים כו' (ש"ך).

⁽¹¹⁾ ובזמן הזה אין מגבין - מ"מ לא טוב עושה וצריך לפייסו (ט"ז), אחד שהיתל באיש אחד נכבד שאמר לו שאשתו ילדה בן זכר ומכבדו במצות מילת בנו, והאיש הזה נסע ד' שעות לכפר הנ"ל, והנה שיקר בו ונקבה ילדה והיה לשחוק בעיני כל. וכתב דיש בכאן דין אונאה כמבואר בסימן רכ"ח סעיף ד', וגם דיני ממונות כמבואר בסוף סימן של"ד דיותר נוח לו למול ולקבל שכר שמים של פסיעות מלישב בטל, וא"כ צריך לשלם לו שכרו משלם, ושכר מילה הוא עשרה זהובים ושכר פסיעות אין בידי לשער כו', אך בזה"ז אין גובין וחוזר הדבר למ"ש סימן א' סעיף ה' ושם סעיף ו'. ויען אין לנו רשות לנדות, ואמנם מדינא מבואר

Commented [j1729]: א הבאתי שאר הט"ז, אמנם עי' רע"א בס"ק הבאה

Commented [j1730]: יי"ש בהמשך דבריו שפירש דברי הרמ"א אחרת, אבל לא נ"ל שזה מה שרע"א התכוון

Commented [j1731]: א הבאתי את דברי הפתחי תשובה.

Commented [j1732]: א הבאתי את דברי הקצה"ח.

Commented [j1733]: א הבאתי את דברי הפ"ת

⁸¹⁶ ולכאורה דבריו אלו תמוהין מאד, דבטענה כזו מהימן בלא מיגו דהניזק צריך לברר הזיקו ולשום כמה היה שוה החוב לגבותו, ואין לומר דבלא מיגו היה הניזק נשבע על שיעור דמי נזקו ונוטל דעשו תקנת נגזל בניזק, דזה אינו (נתה"מ קעו כז).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

ביורה דעה סימן של"ד סעיף ו' בהג"ה ובש"ך ס"ק י"ט, וא"כ פשיטא שיכולים להעבירו מאומנותו עד שיפייס את האיש הנ"ל בכל מה שראוי לפי הנ"ל, ולקבל תשובה על חוצפתו ולאזן של אונאה (פ"ת).

סימן שפג - דין אדם המזיק לבהמת חבירו:

(א) הניח גחלת על לב שור חבירו כשהוא כפות(א) ונשרף או שדחפו לים חייב(ב). ואם הניח גחלת על לב חבירו ונשרף יתבאר בסימן תיח:

(כ) כשהוא כפות - דוקא כשהוא כפות, אבל כשאינו כפות יכול להתנצל ולומר הייתי סבור שהשור ינענע מעליו כדרכו כשירגיש החמימות מהגחלת, ומזלו דבעל השור גרם לו. ובהניח גחלת על עבד של חבירו, אפילו הוא כפות פטור המניח, דיכול המניח להתנצל ולומר סברתי שרבו של העבד יסיר הגחלת ממנו ולא יניחנו לשרוף כיון דחייב במצוות, ולא דמי לשור די"ל דסמך בעל השור על התשלומין דמה לי שור ומה לי דמיו, משא"כ נפש עבדו דחייב במצוות, ועי' לקמן בדין האש סימן תי"ח סעיף י"ח, שלא כתבן ג"כ כאן, רק שקיצר שם ולא הזכיר כפות לא בשור ולא בעבד, וצ"ל שסמך אמ"ש כאן (סמ"ע), עי' לקמן סימן תי"ח ס"ח (ש"ך).

(ב) או שדחפו לים - זהו איירי אפילו בלא כפות (סמ"ע).

(ב) שור שעלה על גב שור להורגו ברשות הניזק(ג) שהוא בעל התחתון בין שהיה תם(ד) בין שהיה מועד, ובא בעל התחתון ושמט את שורו להצילו(ה), ונפל עליון ומת הרי זה פטור. דחפו לעליון ומת, אם היה יכול לשומטו(ו) ולא שמטו הרי זה חייב(ז), ואם לא היה יכול לשומטו הרי זה פטור. הגה: וכן לאובן שלקח כלי של שמעון(ח) וסמך בו חציתו של יין שלא יכול, וזל שמעון ונטל כלי שלו ונסך חציתו של יין, שמעון חייב דהוא ליה לסמכו בדבר אחר(ט):

(א) להרגו ברשות הניזק - משמע דברשות המזיק אם נכנס שור הניזק שם ועלה עליו שור המזיק, אפילו שמט הניזק לשור שלו ונפל שור של המזיק, חייב הניזק לשלמו, דהמזיק פטור כשמזיק ברשותו אפילו הכניס הניזק כליו שם ברשות, וכיון שהמזיק פטור בהזיקו נמצא שהניזק הזיקו שלא כדין וחייב לשלם לו הניזקו (סמ"ע).

(ד) בין שהיה תם כו' - פירוש, לא מיבעיא כשהוא תם דאם לא יציל את שורו אזי לא יפרע אלא מגופו של תם חצי נזק, דהרשות נתונה לו לדחפו להעליון, אלא אפילו אם הוא מועד דאז ישתלם מבעל השור מעלייתו, אפ"ה בכה"ג עביד אינש דינא לנפשיה להציל את שלו (סמ"ע).

(ה) ה"ג ושמט את שורו להצילו (סמ"ע).

(ו) אם היה יכול לשומטו כו' - פירוש, לשמוט העליון מהתחתון בנחת, ולא היה לו לדחפו בכח עד שמחמתו מת, אבל ברישא דהשמיט השור שלו, ניתן לו רשות להצילו וא"צ לדקדק אף שהיה יכול להשמיט העליון בנחת (סמ"ע).

(ז) הרי זה חייב כו' - וכן ב' אנשים שמכין זא"ז ובא אחד ודחף אחד מן חבירו חייב לעשות לו דין דהיה לו לשומטו בנחת (ש"ך).

(ח) וכן ראובן שלקח כלי של שמעון כו' - תיבת וכן ר"ל, דכמו בשור הנ"ל כיון דיש לו תקנה בשמיטת שור העליון, כשלא שמטו חייב, כן נמי בזה, כיון שיש לו תקנה בסמיכת דבר אחר, ולא דמי להרישא דיש בידו רשות להשמיט התחתון וא"צ לחוש שיפול העליון וימות ולא חילק באם יש לו תיקון בהשמטת העליון בנחת וכמ"ש ס"ק (ו), דשאני התם דבא להציל את שלו שלא ימיתנו העליון ואדם בהול על ממונו, משא"כ כאן דאין החבית מזיק להכלי (סמ"ע).

(ט) חייב דה"ל לסומכו בדבר אחר - אבל אם סמכו בדבר אחר פטור אף על גב דאין האבן גדול כהראשון, ועיין לקמן סימן ת"י סעיף כ"ט ובסמ"ע שם (סמ"ע).

(ג) ב' שהמיתו את הבהמה כאחד או שברו את הכלי כאחד, משלמים ביניהם(י):

(י) משלמין ביניהן - קמ"ל אף דיש בהכאה דכל אחד כדי להמית, לא אמרינן דישלמו כל אחד מהן את כולה (סמ"ע).

(ד) ה' שהניחו ה' חבילות(יא) על הבהמה ולא מתה, ובא זה האחרון והניח חבילתו עליה

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

ומתה, אם היתה מהלכת באותם החבילות ומשהוסיף זה חבילתו עמדה ולא הלכה האחרון חייב(יב), ואם מתחילתה לא היתה מהלכת האחרון פטור, ואם אין ידוע כולם משלמין בשוה:

(א¹) חמשה חבילות – צ"ע למה לא פטורים מאחר וזה ספק, ועיין מ"ש בסימן שפ"ח ס"ז (קצה"ח).

(ב²) האחרון חייב - ולא מצי למימר זה היה לכם ליקח חבילתכם ממנו כשהנחתי את שלי כדאמרינן לעיל בה' שישבו על הספסל בסימן שפ"א, דשאני התם דמיירי דגם זולת האחרון היה נשבר לאחר זמן, דמשו"ה א"ל כיון דהייתם צריכים לעמוד עכ"פ לאחר זמן, היה לכם לעמוד מיד, משא"כ בחבילות הללו וכן בטעינת הספינות בסוף סימן ש"פ (סמ"ע).
(ה) הכובש בהמת חבירו במים או שהניחה בחמה, וצמצם עליה המקום כדי שלא תמצא צל עד שהרגתה החמה חייב. הגה: ודוקא שאחזה צידו, אבל סגר עליה הדלת שלא תלא יס אומרים דפטור מדיני אלס.

סימן שפד – דין אדם המזיק שלא בגופו:

(א) אחד המזיק בידו או נשאל גופו, או שזרק אבן, או ירה חץ והזיק בו, או שפטר פיוס: שפחה מים על חבירו או על הכלים והזיק, או שרק ונע והזיק בכיחו פיוס: ווק עז היולא צנח, וניעו פיוס ווק דק שחולך ומתנועע, בעת שהלכו מכווחו הרי זה כמזיק בידו והם תולדות של אדם, אבל אם רק הרוק והניח על הארץ ואח"כ נתקל מהם אדם, הרי זה חייב משום בורו(א)(ב) שכל תקלה תולדות בור הוא:

(א¹) הרי זה חייב משום בורו - ג"מ לפטור בו כלים שנשברו דשבירה זהו מיתתן, וכמ"ש לקמן בסימן ת"י סעיף כ"א (סמ"ע).

(ב²) שם - ראובן שביקש משמעון שימכור לו חפץ אחד ומיאן שמעון, והניח ראובן המעות לפני שמעון, וזרק שמעון המעות ונאבדו, שמעון פטור (ט"ז).
(ב) היה מכה בפטיש ויצא ג' פיוס: שצד יולא מתחת הפטיש כשמכין צו על הסדן מתחת הפטיש והזיק, הרי זה חייב:

(ג) הבנאי(ג) שקבל עליו את הכותל לסותרו, ושבר את האבנים או הזיק, חייב. היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר, פטור. ואם מחמת המכה, חייב.

(א³) הבנאי כו' - אין לשוכר לשנות הבית מכמו שהיתה בזמן השכירות אם לא ברשותו ואם עשה נמצא מזיק ממון חברו בידים וחייב לשלם, אם שוכר הפיל חצי קיר ואינו יכול לישבע כמה סתר דאיכא למימר מתוך שאינו יכול לישבע משלם כדין כל מודה במקצת שחייב שבועה ואם אינו יכול לישבע משלם ונראה שדין סותר כותלו של חברו שלא מדעתו הוי דינו כדין גזול שנשבע ונוטל וא"כ אם היה המשכיר יכול לישבע שהשוכר סתר כל הכותל היה נאמן (ש"ך בשם הרשד"ם)⁸¹⁷.

(ד) החוצב פיוס: שחולץ אצניס(ד) מהסר שחצב אבן ונתנו לסתת(ה) פיוס: הפוסל אצני גזית ומנצעה ומחליק והזיק בו, הסתת חייב. מסרה הסתת לחמר החמר חייב, מסרו החמר לכתף הכתף חייב, מסרה הכתף לבנאי הבנאי חייב, מסרה הבנאי למסדר המסדרו על שורת הבנין המסדר חייב, ואם אחר שסדרו על שורת הבנין נפל והזיק, אם הם קבלנים וכולם שותפים במלאכה כולם חייבים, ואם הם שכירי יום, האחרון חייב וכלם פטורים.

(ה⁷) החוצב שחוצב אבן - פירוש, שחצבו מן ההר (סמ"ע).

(ה⁷) ה"ג "ונתנו לסתת" - פירוש לאומן לקצו ולרבעו שיהא ראוי לקבעו בכותל, וכשגמר קיצועו מן הדרך למסרו ליד החמר להוליכו למקום הבנין, והחמר מסרו לכתף ונושאו על החומה, ואותו כתף כשנשאו על החומה מדרכו למסרו ליד האומן העומד על הבנין, והאומן הבנאי מסרו לפועל הבונה ומסדרו בכותל, וקאמר דאם נשבר האבן בעודו ביד אחד מהן הוא לבדו חייב אף על גב דכולן קבלנים הן במלאכה זו, משא"כ אם אחר שכבר סידרו והניחו על

⁸¹⁷ עי' לקמן תטז והערה שם.

Commented [YL734]
"ע היכן להשים ט"ז
זו.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

הבנין אירע סיבה שנפל והזיק, דבזה אומרים אם הם כולם קבלנים שכולן ביחד משלמין ההיזק וכדמסיק (סמ"ע).

סימן שפה – דין היזק שאינו ניכר כגון מנסך יינו של חבריו:

(א) המזיק את חבריו היזק שאינו ניכר(א)(ב), כגון שעירב יין נסך ביינו, מן התורה הוא פטור, אבל חכמים קנסוהו לשלם נזק שלם מהיפה שבנכסיו(ג), כדין כל המזיקים⁸¹⁸. לפיכך אם מת המזיק קודם שישלם, אין קונסין בנו אחריו לשלם(ד). וכן אם היה שוגג או אנוס, פטור, שלא קנסו אלא מזיד:

(^א) המזיק כו' – יש מחלוקת אם זה הדין רק בג' אלה: מטמא מדמע ומנסך, או בכל היזק שאינו ניכר והצד השני היא העיקר (ש"ך).

(^ב) היזק שאינו ניכר – התוחב כף של איסור לתוך היתר חבריו שוגג פטור כו', אך באין מינו י"ל דנרגש הטעם והוה היזק ניכר וצ"ע (פ"ת).

(^ג) מהיפה שבנכסיו כדין כל המזיק – ע"י לקמן בסימן תי"ט סעיף א' דהיינו דוקא כשבא לשלם לו בקרקעות, אבל במטלטלין כל דבר מיקרי מיטב אפילו סובין, משום דאם לא מוכרן במקום זה יכול להוליכם למקום אחר למכרם שם, משא"כ בקרקעות (סמ"ע), כלומר מהעדידת כדין מזיק לקמן סי' תי"ט ואף על גב דאינו אלא מדרבנן דרבנן כעין דאורייתא תקון לשלם ממיטב (ש"ך).

(^ד) אין קונסין בנו אחריו – פירוש, אפילו עמד אביהן בדין, וכדלעיל סימן ק"ח סעיף ב', משא"כ במסור שמת וכמ"ש בסימן שפ"ח סעיף ב' (סמ"ע), ויש חולקים ע"י לקמן סי' שפ"ח שפסק דמסור שמת גובים מיורשיו אפי' לא עמד בדין דסבירא להו דדינא דגרמי דינא הוא ולא קנסא והי"א שם דס"ל דדוקא שעמד בדין היינו משום דס"ל דדינא דגרמי קנסא דרבנן ולא קנסו בנו אחריו ואינו חייב אא"כ עמד בדין ואם כן הוא הדין הכא בעמד בדין חייב, מיירי ומ"ש המחבר לעיל סי' ק"ח ס"ב אבל אם חייבוהו קנס לא קנסו בנו אחריו היינו כשחייבוהו יתר על מה שהפסיד, ועיין מ"ש שם בסי' ק"ח ס"ב (ש"ך).

(ב) המנסך יין חבריו לע"ז, לא נאסר, שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו(ה). ואם היה לו בו שותפות(ו), או שהיה מומר(ז) שהרי הוא כעובד כוכבים, או שהתרו בו וקבל ההתראה שהרי הוא מומר, הרי זה אוסר היין וחייב לשלם אף על פי שהוא מתחייב בנפשו, מפני שמשעה שהגביהו נתחייב לשלם, ואינו מתחייב בנפשו עד שינסך:

(^ה) שאין אדם אוסר דבר כו' – פירוש, אין מדרכו לאסור, משו"ה זה אף ששמעו מפיו שאמר שכונתו לנסך אמרינן לצעוריה לחבריה קא מכוין ולא גמר בדעתו לנסכו, וכן הוא מבואר ביו"ד סימן ד' סעיף ד' (סמ"ע).

(^ו) ואם היה לו בו שותפות כו' – עיין ביו"ד סימן ד' ס"ד, דבשחט בהמת חבריו לע"ז דג"כ אמרינן לצעוריה קמכוין, ובהיה לו שותפות עם חבריו בהבהמה אסור וכמ"ש כאן בייך, ויש חולקים דאינו נאסר, וכאן סתם דנאסר. ונראה לחלק, דשאני כאן כיון דראוי ועומד לחלוק והיה לו ליטול ואח"כ הו"ל לצער חבריו באמרו שניסכו, ולכך לא אמרינן דלצעוריה קמכוין, משא"כ בשחיתת בהמה לע"ז דאי אפשר לחלקה בחייה (סמ"ע), עיין מה שכתבתי בש"ך ביו"ד סי' ד' ס"ק ה' [אע"ג דלענין איסורא איכא פלוגתא דרבוותא מצי הניזק לומר דלמא קי"ל כמאן דאוסר בהנאה מה תאמר דקי"ל כהמכשיר א"כ קח לך היין שאיני רוצה להכניס עצמי בספק ותמכרנו אתה כיון שגרמת לי היזק וקח לי אחר במקומי] (ש"ך).

(^ז) או שהיה מומר כו' – דבהני מסתמא היתה דעתו לנסך כיון שהוא מומר או שהתרו בו (סמ"ע).

סימן שפו – חילוק שבין גרמא בנוקין לדינא דגרמי, והזורק כלי מראש הגג:

(א) קיימא לן ברבי מאיר דדאין דינא דגרמי(א)(ב)(ג). (ולוקא צלם חייב לינא דגרמי, אבל

⁸¹⁸ ע"י לקמן הערה 820.

Commented [j1735]:
כן?

Commented [j1736]:
א הבתאי את דברי
הקצה"ח

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

צנהמה, לכולי עלמא פטומו(ז). לפיכך הדוחף מטבע של חברו עד שירד לים, חייב(ה)(ו), אף על פי שלא הגביהו(ז). וכן הפוחת מטבע של חברו והעביר צורתו, חייב, אף ע"פ שלא חסרו. והמוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו, דקי"ל שהוא מחול(ח), צריך לשלם ללוקה, כמו שנתבאר בסימן ס"י⁸¹⁹:

(⁸) קי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי – למחבר מחייב נמי בשאר כל הגרמות שלר"מ אין חילוק בין גרמא לגרמי, והרמ"א (ס"ג) דכתב עליו דיש אומרים דזה מיקרי גרמא בנזקין ופטור חולק ולדבריו יש ג' חילוקים במאבד ממון חברו בגרמא, האחד בדבר הגורם לממון דלאו כממון דמי, והשני הוא גרמא בנזקין ופטור, והשלישי הוא גרמי בנזקין, והטעם דמחייבי בדיני דגרמי ופטרי בדיני דגרמא בנזקין, היכא דהוא בעצמו עושה היזק לממון חברו וברי היזקא, הוא הנקרא דינא דגרמי, כגון שורף שטר או מוחל שטר חוב שמכר לאחר, הוא בעצמו מזיק ממון חברו, וכן מראה דינר לשולחני, והשולחני טענה במחירו, דבמה שאומר לו שהוא טוב מזיקו, וכן המראה לגוי ממון חברו, וברי היזקא כאילו הוא נתנו לתוא מכמר ואין לך מעשה גדול מזה, וכן בכלאים נתיאש ולא גדרה, כיון דמעורב שלו בשל חברו ונתיאש הוי כעושה מעשה בשל חברו, וכן דן את הדין ומחייב את הזכאי ליתן ופטר החייב, ומצוה ליתן הנבילה והטריפה לכלבים, הוי כעושה מעשה. אבל ההיא דשיסה בו את הכלב והנחש לא ברי היזקא כגון מסור, דשמא לא ישוך בו הכלב והנחש, והמסלק כרים וכסתות אף על גב דברי היזקא לא עשה מעשה בגוף הממון, והשולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן, הוא אינו עושה את המעשה אלא החרש, ופורץ גדר בפני בהמת חברו ממילא נפקא, וכל שכן טומן קמת חברו דלא עביד מידי, ומבעית חברו איהו דאפסיד לנפשיה ולא עביד ביה מעשה. ועוד יש לחלק, היכא דבשעת מעשה נעשה ההיזק נקרא דינא דגרמי, אבל כל הני לא בא ההיזק מיד, המסלק הכרים לא נשבר הכלי עד שיגיע לארץ, וכן שיסה עד אחר השיסוי לא ישך, וכן השולח את הבעירה בשעה שנותן האש להחרש אינו מזיק, וכן פורץ גדר, ומבעית חברו אחר שהבעיתו הוא מתפחד והולך כו', וי"א שדעת הרמ"א היא דגרמי הוא דווקא במילתא דשכיח קנסו ביה רבנן וחיובן אינו אלא מדרבנן ומטעם קנס, ומילתא דלא שכיח לא (סמ"ע), וי"א גם בדעת השו"ע יש חילוק בין גרמא לגרמי (קצה"ח), עיקר דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן⁸²⁰, וחכמים קנסו בדבר שהיה נראה להם שהוא שכיח ורגיל וכי האי גוונא ואין לדמות גזרות חכמים זו לזו. ועי' לעיל סי' ס"ו סעיף ל"ב כשמוחל שטרות ישלמו יורשיו והיינו משום דדינא דגרמי חייב מדינא ולא משום קנסא, אמנם עי' דעת הי"א שהביא הרב בהג"ה לקמן סי' שפ"ח סעיף ב' דדוקא שעמד בדין כו' [היינו דהוה קנסא ולא מדינא] וגרמי מדרבנן פטור באונס וכשנשא ונתן ביד דעשה מעשה וחייב מדאורייתא חייב אף באונס (ש"ך⁸²¹), ועיקר דהוה דינא ולא קנסא (קצה"ח), וי"א בדעת הרמ"א דכל מילי דשכיחי קנסוהו רבנן למזיק בכל ענין כו', ובמילי דלא שכיחי הוא דחילקו רבנן בין גרמא לגרמי, דכל דבר שהוא עצמו עושה ההיזק, או שההיזק בא מיד בשעת מעשה, זהו נקרא גרמי וחייב לשלם מדאורייתא כאילו עשה ההיזק בידים ובמזיד, וכל היכא שאינו עושה ההיזק בעצמו אלא שע"י גרמתו בא ההיזק, או שההיזק אינו בא מיד, כל זה הוא גרמא בנזקין ופטור. ונראה דאינו חייב לשלם מדינא דגרמי במידי דלא שכיח אלא בדבר דאית ביה תרתי, שהוא עושה ההיזק בעצמו וגם ההיזק בא מיד בשעת מעשה, אבל משום חד מינייהו לא

⁸¹⁹ המזיק נזם אחד ואז השני נפחת משויו, חייב לשלם כל ההפסד מטעם גרמי כמו הבורר צורות מגרנו של חברו, שצריך לשלם לו דמי חטים דאי שביק להו הוו מזדבי אגב חטי (ערך שי סי' שמד ס"ב).

⁸²⁰ המזיק לחברו בדבר דלאו שמיה היזק אינו אלא איסורא דרבנן, וא"כ הוא הדין במסור כיון דמן התורה לא דיינינן דיני גרמי והוי כלא הזיקו כלל א"כ לא הוי אלא איסור דרבנן, והוא הדין במזיק בידים לחברו בהיזק שאינו ניכר במזיד כיון דלאו שמיה היזק אינו אלא דרבנן (שער המשפט לד סק"ג), וי"א אף מדאורייתא אסור לעשות היזק לחברו ואפילו כל דד"ג בניזקין דפטורין מן התורה מ"מ אסורין מן התורה משום ואהבת לרעך כמוך, ומשום לפני עור (אמרי בינה עדות לג), זה שייך דוקא היכא שגורם היזק ואין לישראל אחר טובה משא"כ בגורם היזק לאחד ולהלוה טובה כש"כ היכי שלעצמו טובה אינו עובר מדאורייתא (בית יצחק יו"ד חא סי' מט).

⁸²¹ הש"ך לקמן סק"ך? מוכיח בדעת רש"י שאין חילוק בין גרמא לגרמי בדעת רש"י האם זה לפי השו"ע, וכאן לפי הרמ"א??

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

מחייבין ליה. שמעון ששלח יד ב"קאנסימענט⁸²² של ראובן ועי"ז נלקחו הסחורות על המכס, וכעת ראובן מוחזק בשל שמעון נגד ההיזק שהיה לו מזה. כאן שמעון שלח הרשימה עם "קאנסימענט" להסוחר בעיר "ליגאוי", ובוזה עדיין אין גרם היזק, אלא מה שהראה הסוחר שם הרשימה להמוכס, א"כ הוי גורם דגורם. אמנם כאן לא מיחשב גורם דגורם והסוחר בעיר "ליגאוי" שליחותו דשמעון עביד, ואף שאין שליחות לגוי, מ"מ הכא אין "אי בעי עביד" כו', הוי כמו חצר ומיחשב שלוחו כמותו, אף דאין שליחות לגוי. ועוד כיון שראובן מוחזק יכול לומר קים לי כסוברים דגורם דגורם ג"כ חייב. אמנם מה שיש עוד לפקפק בזה לפי מה שהאריך הסמ"ע בריש סימן שפ"ו לחלק בין גרמא לגרמי, ואחד מן הפרטים הוא דלא מיקרי גרמי אלא כשעושה מעשה בגוף דבר של חבירו, ואם כן בנידון דידן אם יפעול שמעון שהסוחר ב"ליגאוי" יחזיר ה"קאנסימענט" לידו ויחזירנו לראובן, א"כ שוב לא עשה מעשה בגוף הדבר של ראובן, שהרי בסחורות עצמן לא עשה שמעון שום דבר, אלא שאולי כיון שכבר בא ההיזק ע"י "קאנסימענט" כבר נתחייב שמעון, ומה שמחזיר עתה ה"קאנסימענט" חספא הוא מחזיר. אמנם כיון שכתב הסמ"ע דלמחבר אין חילוק בין גרמא לגרמי ובכולהו חייב, א"כ כאן שראובן תופס ומוחזק יכול לומר קים לי (פ"ת).

(ב) דדאין דינא דגרמי - הזורק כלי של חברו מראש הגג ע"ג כרים וכסתות של בעל הכלי וקדם בעל הכלי והסיר הכרים הזורק חייב שזריקתו היה הגורם הראשון לשבירת הכלי ואם קדם אחר וסילקן שניהם חייבים הזורק והמסלק ששניהם גרמו לאבד ממונו של זה הזורק והמסלק, אם כן אפי' מאי דלא בריא היזקי' וע"י מעשיו לא היה ניזוק כלל אלא ע"י מעשה שעשה אחר חייב הראשון אף על גב דלא ה"ל לאסוקיה אדעתיה, ואם כן השם סחורתו של חבירו בספינה, ונשבר הספינה חייב משום גרמי, יש ג' טעמים בגרמי: חדא דדינא דגרמי הוא שהוא עושה היזק בעצמו לממון חברו ב' דדינא דגרמי הוא שמשעת מעשה בא ההיזק ג' שגם שאינו בא בשעת מעשה הוא מצוי ורגיל לבא, ומטעם זה יש לפטור השם סחורתו של חבירו בספינה **שנשבר** (ש"ך בשם האלשיך), המעכב סחורתו של חבירו, וחבירו חייב על זה ריבית, חייב משום דינא דגרמי, אפילו לא כיוון להיזק, וכן כל המשנה לעשות דבר בשותפות דמסתמא חברו מקפיד כל ההפסד שאפשר לתלות שבא מחמת השנוי עליו לפרוע ולא עוד אלא שכתב שאפי' שא"א להתברר כו' מ"מ כל אשר יהיה אפשר לתלות מפני מה שעשה השותף בלא ידיעת חברו ראוי להטיל עליו, שראוי להטיל עליו קנס כדי שכל אדם ידקדק במעשיו ולא ישנה מדעת חברו כדי שלא יבא לידי הפסד (ש"ך בשם הרשד"ם), כדי לחייב מטעם דינא דגרמי צריך שני תנאים אחד שהוא בעצמו או ממונו יעשה ההיזק בממון חברו ועוד שההיזק נעשה מיד בשעת מעשה, וי"א שהתנאי השני לא נצרך מזרק כלי מראש הגג והיו כסתות תחתיו וקדם וסילק הכסתות. ואם א' לא פייס גוי עם שוחד, ומחמת זה בא הגוי הלשין וגרם הזיק אינו חייב שזה לא גרמי, שלא היה לה לעלות זה על הדעת, אבל ההוצאות שנעשו מסיבת העיכוב בהא ודאי אמינא שטיטול הפושע בזה (ש"ך בשם הרשד"ם), ראובן ולוי היו שותפין בבית אחד והיו מניחים ומשמרים בה שניהם נכסיהם וסחורותיהם, והיו היום ובא ראובן הביתה והניח שם את נכסי שמעון בלי רשות וידיעת לוי ונכסי שמעון היו מחוייבים למלך וכל אשר ימצא בידו או בביתו או ברשותו ממון מנכסי שמעון, הוא וכל אשר ימצא לו בביתו יהי למלך והביא ראובן לסרסור הנכסים, והסרסור הלשין למלך, והמלך בא ולקח נכסי לוי, מאחר ולא נעשה הנזק מיד כשהכניס ראובן נכסי שמעון בבית ועוד הטעם השני שהוא לא הראה ולא הזיק בידיים לכן אינו גרמי אלא גרמא ופטור (ש"ך בשם הרשד"ם), אעפ"כ בדיני שמים חייב מאח' שהוא יודע שהוא גורם להפסיד ממון חבירו ורשע מיקרי (ש"ך בשם המהרי"ט), הבא על שפחת חבירו, ונתעברה, ותובע שמעון דמי השפחה מראובן יען כי הוציאה לתרבות רעה ונפחת מדמים ועוד טוען שאינה עושה מלאכה כראוי וגם שמא תמות מחמת לידה, הוא פטור לא ברי דקלטה ולא הוי אלא גרמא בעלמ', ועוד שאין ההיזק תלוי בקליטה אלא בשעת לידתה ולא לאלתר הוא ולא ברי היזקה (ש"ך בשם המהרי"ט), כל הפוסקים המשילו דינו לדין רודף בכללו. ובכל דיני רודף יהיה נדון, ובלבד שיעשה בזדון, והוא עדיין בשעת מעשה. או במוחזק לכך שיש לחוש שלא יכשיל לעתיד לבא אחרים (ש"ך בשם הרמ"א).

1:Commented [j1737]
עיין בתשובת נודע
ביהודה [קמא]
חלק או"ח סי' כ'
מ"ש בזה – זה 12
עמודים, ובעיקר
כותב שאין קנס על
גזלן, וממילא אין
גרמי על גזלן גם?

2:Commented [j1738]
ה היה די ארוך, ולכן יש
לבדוק עוד פעם.

3:Commented [j1739]
ם כאן לא הבנתי את
השאלה

⁸²² הסכמת עיסקא.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

(א) שם – י"א דגורם דגורם פטור ויש חולקים ע"ז, ולפי מה שהעליתי לעיל דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן יש לפטור גורם דגורם (ש"ך), אש דכלו לו חציו דהיינו בענין שהיה לו לגודרה ולא גדרה דחייב באשו משום ממונו וכמבואר בסימן תי"ח סעיף י"ז, ובזה נראה דשרף שטרות כה"ג פטור לדעת הרמ"א דאינו חייב בדינא דגרמי אלא בנזקי גופו ולא בנזקי בהמתו, וזה שכלו לו חציו אין בו משום חציו ותו לא הוי נזקי גופו אלא נזקי ממונו ופטור בשטרות (קצה"ח).

(ב) אבל בבהמה לכ"ע פטור – כנ"ל ס"ק (א) דדיני דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן ובדבר דלא שכיח לא קנסו ועיין בשלטי גבורים [הבאישו המים מריח השור וכו'] גם זה הואיל והכניס שם שורו שלא ברשות הגרמתו הוא אלא אע"פ שהוא פטור מן הדין ראוי ליקנס עליו כשאר הגרמות] (ש"ך).

(ג) לפיכך כו' – כל דיני דגרמי פטרינן באונס ומשמע התם דה"ה שורף שטרות באונס פטור כנ"ל ס"ק (א) דכל דיני דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן פשיטא דפטור באונס, וכן אם היה שוגג נמי פטור, ולפי הרמב"ן שמחייב בדיני דגרמי שלו אף שוגג היינו משום דס"ל דדינא דגרמי הוא דאורייתא (ש"ך), ראובן שהיה חייב לשמעון אלף ר"ט בכתב ידו עם נאמנות, ובשנת תמ"ט שפשוטו חיל מלך צרפת באשכנז והחריבו כפרים ושללו ובזזו יינות ותבואות, מילא ראובן ספינה בינינו שלו וביקש להבריחם למרחוק שלא תגיע שם יד השונא, ונודע לשמעון ועיקל הספינה על ידי השררה עד שיפרע לו ראובן או שיעמיד לו ערב מספיק, וע"י כך נתעכבה הספינה, ובתוך כך בא גדוד הצרפתים ושרפו העיר ושללו אשר מצאו וגם ספינה הנזכרת, ויהי כאשר תבע אחר כך שמעון את חובו השיב ראובן כי גרם לו היזק, שלולא שעיקל ספינתו היה מבריחו ל"האללאנד" ושם היה מוכר יינו בעד אלף ר"ט כסף חובו. אין טענת ראובן כלום, כי אין לחייב את שמעון מצד דינא דגרמי, דכבר הכריע הש"ך בריש סימן שפ"ו דדינא דגרמי הוא רק קנס מדרבנן, ובשוגג שלא נתכוין להיזק פטור, והרי כאן מה שעשה שמעון לא במזיד עשה רק להציל חובו כו', ובפרט דבנידון דידן לא הוי רק ספק גורם ולא ברי היזקא דלכו"ע פטור כו'. וגם אין לומר סברא לחייבו דמאחר שהוא שעת חירום ה"ל מה שעיקל כמזיק בידים, ודמי לכופף קמתו של חברו לפני הדליקה במקום דמטי ברוח מצויה דחייב (לקמן סימן תי"ח סעיף י"א), דזה אינו, דנידון דידן ודאי לא דמי רק לרוח שאינה מצויה, דלא פסיקא מילתא שימהר ויחיש הגדוד לבוא כו'. ואין לומר דהרי בכופף קמתו של חברו גם ברוח שאינה מצויה חייב עכ"פ בדיני שמים, ואם כן הכא דראובן הניזק חייב לשמעון ה"ל כתפס, זה אינו, חדא, דלא מהני תפיסה בכל החייבים בדיני שמים. ועוד, דכאן ודאי אף בדיני שמים פטור, דדוקא בשאין לו שום שייכות בדבר השייך לחבירו, משא"כ זה שכיון להצלת חובו, אינו מחויב להמנע מחשש היזק חברו הבלתי רגיל כו' (פ"ת).

(ד) הדוחף כו' – ע"י שיטת הרמ"א לקמן ס"ג שהדוחף מטבע לים ופוחת מטבע פטור וכן נר' עיקר, מיהו היינו דוקא שלא הגביהו ודחפה לים הגדול ודוקא במים צלולים דחזי ליה וכן בפוחת מטבע דוקא שלא חסרו וכן שלא הגביהו⁸²³. ודוקא במטבע דליכא אלא צורתא אבל בכלי מעיקרא כלי הוי והשתא לאו כלי הוא (ש"ך).

(ה) אף על פי שלא הגביהו – ר"ל דאילו הגביהו פשיטא דחייב, דהרי כשהגביהו בא לרשותו וצריך להשבה מעליא. ועוד ה"ל להמחבר לכתוב דמיירי באפילו המים צלולים ורואה המטבע לפניו אלא שצריך לשכור אדם היודע לשוט תחת המים ולהביאו (סמ"ע), דאלו הגביהו מיגזל גזליה השבה בעי מיעבד וי"א אף היכא דשקליה דצריך למעבד השבה מ"מ יצא במה שמשלם לו שכר בר אמוראי ואינו צריך להטפל ביה יותר, ועיקר דכיון דבעי למעבד השבה אינו יוצא עד שמחזירה למקום שנטלה (ש"ך).

(ו) דקיי"ל שהוא מחול – ע"י לעיל בסימן ס"ו סעיף כ"ג – ל"ב (סמ"ע), עיין מ"ש שם בסעיף ל"ב (ש"ך).

(ז) וכן השורף שטר חוב של חברו(ט)(י), חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר⁸²⁴(יא)(יב),

⁸²³ הוא כותב כנ"ל בסק"א ולא זכור לי את זה שם, וצ"ע עוד פעם.

⁸²⁴ ע"י לעיל הערה 368.

שמעון הלשין על מוסר, ונהרג על ידי השלטון, והמוסר היה חייב לראובן כסף, וראובן תובע משמעון כספו, שמעון פטור, דאין כאן דינא דגרמי אלא גרמא בנזקין דקיי"ל דפטור שהרי שמעון

Commented [j1740]:

ועיין בתשובת בית אפרים חלק חו"מ סימן ל"ה מ"ש בזה (פ"ת) – לא ראיתי שזה להלכה אלא להסביר שיטת התוס'

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

ש"אע"פ שאין גוף השטר ממון, הרי גרם לאבד ממון(יג)(יד), ובלבד שיודה לו המזיק ששטר מקויים היה וכך וכך היה כתוב בו ומחמת ששרפו הוא אינו יכול לגבות החוב(מו), אבל אם לא האמינו, אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד. ומייכי שאין עדים שזועים כמה היה כתוב בו, שאם היו עדים אינו חייב לו כלום, שהם יעשו לו שטר אחר(טז), כמו שנתבאר בסומן מ"א:

^(ט) וכן השורף שט"ח של חברו כו' - אם בעל השטר אומר מנה היה בו והשורף אומר לא כי אלא נ' לא נשבע, שהרי אין נשבעים על השטרות (ש"ך). מי שגזל חמץ ועבר עליו הפסח שהיה יכול להחזירו להנגזל ולומר לו הרי שלך לפניך ובא אחר ושרפו י"א דחייב לשלם לגזולן מדינא דגרמי שהרי גרם להפסיד ממון מכיסו⁸²⁵, ומ"מ לפי מה שהעליתי לעיל ס"ק א' דינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן הכא פטור דלא שכיח (ש"ך), וי"א שחייב שבועה כמו כל מודה במקצת, ואם אומר איני יודע, מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דשבועה בשטרות היינו שתובעו שטרות יש לי בידך דלכ"ע כל זמן דאיתנייהו בעינא מחויב להחזיר ואימעטו משבועה, ובאמת זה מח' רמב"ם וראב"ד הלכות טו"ג פ"ה ה"ב [??], אם עיקר התביעה היתה על קרקע והשתא זה תביעת דמים, ועי' שו"ע [??]. ומ"ש בש"ך דלפי מה שהעלה דינא דגרמי דאינו אלא מדרבנן אין בו שבועה דאורייתא, כבר כתבנו בזה בסומן פ"ז ס"ק ל"ב דאפילו בממון דרבנן נמי נשבעין שבועת התורה כיון דהפקר ב"ד הפקר הו"ל ממון ממש ובטוען איני יודע הו"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, ועיין מ"ש בסומן שפ"ח ס"ק ז' (קצה"ח), אפילו שט"ח שנכתב לך ולכל מי שמוציאו שאז א"צ כתיבה רק מסירה לחוד, ומי שהוא בידו גובה בו כמבואר בסומן ס"ו סעיף א' בהג"ה, אפ"ה השורפו אינו חייב רק מדינא דגרמי (פ"ת).

^(י) שם - וכן העושה עבדו אפותיקי וחזר ושחררו חייב המשחרר לבעל החוב שהרי הפקיע שיעבודו וגרם לאבד ממונו, ויש חולקין, שאין חיוב על הפקעת שעבוד, ששורף שטרות של חברו, עשה הזיק בשל חברו, ובהפקעת שעבוד עשה בדבר שלו, וי"א בדעתם דכל מזיק שעבודו של חברו חייב והיינו באפותיקי מפר' ואף על גב דזה מיירי כשהזיקם הלוח עצמו מ"מ פשיטא דחד דינא אית להו לענין שיהא חייב משום מזיק דקי"ל כמאן דדאין דינא דגרמי, ובאפותיקי מפורש חייב לשלם למלוה, אבל מדברי השו"ע נראה שלא השגיחו בזה, אלא כל הקפעת שעבוד פטור, ומשמע להדיא מדבריהם שהדברים הם כהווייתן והוא תמוה, ודע דאחר שהזיק שעבודו לאו משום מזיק שעבודו לחוד חייב אלא חייב נמי מדרב נתן וכ"כ המרדכי פרק המניח שאמר רבינו מאיר למורו הר"י מוינא דהתם מיירי שהבעלים בעצמם עשו לו ההיזק דאל"כ בלא"ה חייב מדרב נתן שהרי החופ' בקרקע בורות מן הדין חייב לפרוע לבעל הקרקע דהפסידו וכיון דחייב לו יתחייב לבעל חובו מדר' נתן (ש"ך), וי"א דבאפוקיית מפורש דאין חיוב למלוה מכה שעבודא דר' נתן ודאי כיון דאין הלוח חייב כלום למלוה משאר נכסי אלא מזה הקרקע האפותיקי אין בו משום שעבודא דר' נתן. וכן כתובה כיון שלא ניתנה לגבות מחיים אין בו משום שעבודא דר' נתן. והמזיק שעבודו של חברו פטור, ל"ד מדובר בהבעלים בעצמן הזיקו אלא אפילו אחר. ונ"מ היכא שהזיקו בשוגג דלדעת הפוסקים דינא דגרמי אינו אלא קנסא ובשוגג פטור, וכן אם מת לא קנסו בנו אחריו, ואילו מחמת שעבודא דר' נתן מדינא חייב, אבל באפותיקי מפורש אין בו משום שעבודא דר' נתן (קצה"ח).

[Commented [j1741]:

ש"ך אות י' לא שייך שבועה דאורייתא. נ"ב לעיל סימן צא בש"ך ס"ק כ"ז (רע"א) - לא הבאתי שזה נוגע לשם ולשיטת הבעל התרומות

[Commented [j1742]:

לש

[Commented [j1743]:

לש

דבר אל השר וגרם לאבדו כמי שגורם לאבד שטרו של חברו דהוי גורם ולא דינא דגרמי ופשיטא דפטור אלא אפי' אם היה הורג שמעון את המסור בידיים ממש היה פטור מלשלם מה שעליו שהרי מצוה זו לאבד המוסרין מוטלת על כל ישראל ואפי' על ראובן בעל חוב בעצמו היה מוטל לאבדו הא למה זה דומה למי שיש לו אחד מן המזיקין כגון ארי ונחש וכלב רע שכל הקודם בו זכה אעפ"י ששורה ממון לבעליו פטור מלשלם הילכך אם הרגו שמעון בדין מפני שהוא מסור ודאי דפטור דמצוה קעביד ואי הרגו שלא כדן נמי פטור דקם ליה בדבריה מיניה ואין אדם מת ומשלם (ש"ת דב"ז ח"ג סי' תקלו).

הכובש שט"ח של חברו, ובגלל זה הוצרך להתפשר על הלוח, אין בו משום דינא דגרמי, מדנקט שורף שטר חברו ולא נקט הכובשו תחת ידו. ועוד דלא גרע ממבטל מעות חברו אצלו שפטור מכח דינא דגרמא בנזקין כדאיתא במרדכי, כ"ש הכובש שטרו. ועוד, דלא גרע משומר שטר חברו ונאבד דפטור משום דשטרות אין לו דין שומרים כ"ש בכה"ג (ש"ת הרמ"א פו).⁸²⁵ קשה שהרי הוא חייב שריפה? ועי' לקמן ס"ק (יג)

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

(א) חייב לשלם כו' - משום דינא דגרמי, ואפילו שקליה בדיה כגזלן, כקרקע שאינה נגזלת, וכל היכא דאיתנהו ברשותא דמרא קמא איתנהו, לפיכך אם אחר שגזלן נשרפו מעצמן בבית הגזלן פטור ואם שרפן הגזלן אינו חייב אלא משום דינא דגרמי משום קנס חכמים (ש"ך וקצה"ח).

(ב) שם - היינו ששמין כמה היה שוה למכור כדלעיל סי' ס"ו סעיף ל"ב ואין סברא לחלק בין מוחל לשורף (ש"ך). ראובן היה לו שטר חוב על שמעון, וראובן היה מוכרח לנסוע, ולכן עשה הטפסת ש"ח והניח שטרו ביד ב"ד ומסר ההטפסה ביד לוי לגבות משמעון, ולוי מעיד שא' מהדייני הב"ד חטף הטפסת השטר הנז' וקרעו, ומאחר ויש לדיין סחורה ביד יהודה, לוי תובע שיעכבו את הסחורה עד שיברר חיובו. אין לעכב את הסחורה, שהרי, שהרי קריעת ההטפסה לא מרשה לשמעון לא לשלם לראובן, שכל ידוע לנו שהנתבע ציית דינא אין לעכב. (ש"ך בשם הרשד"ם), ראובן היה מלוה מעותיו לנכרים ברבית בחנות של שמעון, ולשמעון מוחזקת בו, ובשם שמעון וברשותו שאונות ושטרות יוצאים על שמו, ואחר כמה ימים העלילו השרים על שמעון בשביל דברים אחרים עד שנטלו חלקם של ראובן ושמעון, שמעון פטור מכל הזיק של ראובן, שאין בזה לא הזיק ולא אפילו גרמא אלא אונס בעלמא (ש"ך בשם הרמ"ע מפאנו), ראובן ושמעון עשו שותפות יחד, ובו ראובן הלוה כסף לגוי בריבית, וגבה הכסף ונתן לשמעון חלקו, ואחר כך כתב שטר מחילה ופרעון לגוי, ושמעון טוען שלא קיבל חלקו, על אף שהמוחל חוב חייב מדינא דגרמי, עכ"ז נאמן לומר שפרעון לשמעון, שהרי מה שהזיקו במחילה כמלוה ע"פ דמי (ש"ך בשם האלשיך), השורף שטרו של חברו חייב לשלם, היינו דוקא שמודה השורף שכך היה בשטר, אבל אם אינו ידוע מה היה בשטר, פטור וכיון שכן אם היו ג' שותפים, וא' הלך לעשות סחורה, ונרצח, ונהרג הרוצחים, אמנם הבעל של הרוצחים עשה פשרה ממוני עם בן הנהרג על הרציחה, אין לקשר את זה עם הנכסים שנאבדו, ואין בן הנהרג חייב לשותפים כלום (ש"ך בשם התורת אמת), י"א דאינו נאמן השורף לומר פרעתי לו ההזיק למ"ד דינא דגרמי דאורייתא אלא דמצי למימר קים לי כמ"ד דרבנן ולי נראה שנאמן לכו"ע (ש"ך).

(ג) הרי גרם לאבד ממון - נסתפקתי בשורף חמצו של חברו בפסח בענין שמוותר להשהותו עד אחר הפסח וכגון חמץ נוקשה דרבנן וכמבואר בטור או"ח סימן תמ"ב, כיון דהשתא תוך הפסח לא שוי ולא מידי פטור מלשלם, (קצה"ח).

(ד) שם - דוקא בנזקי אדם הוא דחייב בדיני דגרמי אבל בבהמה פטור ויש חולקים והרמ"א (ס"א) סתם כדעה הראשונה (קצה"ח).

(ה) ובלבד שיודה לו המזיק כו' - ואם המזיק אינו יודע, כנגדו נשבע ונוטל כמסור (ש"ך).
(ו) שהם יעשו לו שטר אחר - האי לשון "שהם" לאו דוקא קאמר, דהרי העדים כבר עשו שליחותן ואין יכולין לכתוב לו תו שטר אחר, אלא ר"ל שהעדים יאמרו הדבר לפני הב"ד והב"ד יכתבו לו שטר אחר, וכן נתבאר בסימן מ"א סעיף א' (סמ"ע וש"ך).

(ז) וכן הזורק בלי שלו מראש הגנניו, והיו תחתיו כרים וכסתות שאם יפול עליהם לא ישבר, וקדם אחר וסלקם, ונחבט הכלי בארץ ונשבר, חייב המסלק, וכן כל כיוצא בזה(היה):
הגה - וי"א דזה מקרי גרמא בנזקין ופטור(יט). וכן דוחף מטבע של חצירו או פחת לורת(הכ) (כא)(כב), פטור, דהוי גרמא בנזקין. ולכן אפילו זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות, וקדם בעלמא וסלקו, אפ"ה פטור(כג)⁸²⁶, דעל הזריקה לא מיחייב דלא היו ראויים ליטע, ומה שסלקו הוי גרמא בעלמא. סופר שכתב שטר וכתב מנה במקום מאתיס(כד), או המזיק לחצירו בעלמא שיעץ ל⁸²⁷, או שלש שהחזיר שטר שלא

⁸²⁶ עיי' מקור חיים (סגלוביץ) סי' לג: ראובן החזיק י"ש למכור באופן שהוא אסור, ואם יתפסו אותו הממשלה, לא רק שיגבו ממנו את הי"ש אלא גם יתנו לו קנס. ובא שמעון לקנות י"ש ושברו ונשפך הי"ש, ובעוד שהיו מסתכלים בשפיכת הי"ש בא ממוני המלך וחפשו ולא מצאו י"ש. שמעון פטור, שהרי ע"י ששברו ניצל מלשלם עונש וטובה גדולה עשה לו בזה, עכ"ז שבדיני שמים הוא חייב כפרה כמו המתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו כשר, ע"כ. וצ"ע בדבריו, שהרי אם הוא שבר הבקבוק זמן מה לפני שהגיע הממונה ברור שהוא חייב. ואם הממונה הגיע, ואז שמעון שברו, כדי להציל את הראובן ברור שהוא פטור. אלא נראה שמדובר ששבר הכלי, ובעוד שנשפך הי"ש מהבקבוק על הרצפה, הגיע הממונה, וממילא אז שמעון היה חייב על כל הי"ש, אבל ברגע שמגיע הממונה, כל הי"ש אין לו שווי בכלל, אלא אדרה הוא דבר המזיק, ועל זה פטור, וצ"ע.

⁸²⁷ עיי' לעיל סי' שו ס"ו בענין שולחני, ועיי' סי' קכט ס"ב שהאומר לראובן להלוות לשמעון

:Commented [YL744]
בתשו' מ"ע סי' פ"ט

:Commented [YL745]
י' סי' שפח??

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

היה לו להחזיר(כה), כולם פטורים, ללא היו אלא גרמא בנזקין⁸²⁸(כו). מיהו משמתין ליה עד למסלק היזקא(כז). וכן בכל גרמא בנזקין. י"א דבכל גרמא בנזקין, אם הוא דבר שכיח ורגיל(כח), חייב לשלם משום קנס. ולכן יש מי שכתב דלרובן שמכר מקח לעו"ג(כט), ובא שמעון ואמר ליה לעו"ג שאינו שוה כל כך, חייב לשלם לו. ואפשר דכי האי גוונא הוא כמסור, לחייב(ל), כלקמן סי' שפ"ח. ראונו שהלואה מעות לעובד כוכבים על משכונות, ובא שמעון ואמר לעובד כוכבים להלות לו בפחות, והחזיר לראובן מעותיו, פטור(לא), דהוי גרמא בנזקין, מיהו מקרי קסע. וע"ל סי' קנ"ו ס"ה. דין (נ"י המבטל) המגביה כיסו של חצירו(לב), ע"ל סימן רל"ב⁸²⁹:

(ט') וכן הזורק כלי שלו מראש הגג כו' - פירוש, בכלי שלו המסלק חייב כולו, אבל אם זרק כלי של חבירו מראש הגג, הזורק והמסלק משלמין דמי הכלי יחד כל אחד חצי הנזק (סמ"ע).
(ט"ז) וכן כל כיוצא בזה - ראונו שלח ליד שמעון עשרה בגדים וכתב שישלחום ליד יהודה ושמעון עשה כאשר נצטוה מראובן ובטרם הגיע הבגדים ליד יהודה בדרך נאבד בגד א' מיד החמרים. ובראות החמרים אבדה הבגד נזורו אחור לשמעון כי יראו מגשת אל יהודה כי יגוש להם להתפרע מהם הבגד כדרך החמרים הפורעים אבדתם לבעלי' כשומרי שכר ונתפשו החמרים עם שמעון ולוי כרצונ' ולא תבעו הבגד מיד החמרים וגם נתנו כתב ידם לחמרים לבלתי יזיקם יהודה כלל ושלא יתב' מהם הבגד כלל וגם שיפרע להם שכר החמרי'. שמעון פטור מטעם דלא מחל שום דבר, ויהודה צריך לתבוע אותם לדין (ש"ך בשם תורת אמת).
(ט"י) וי"א דזה מקרי היזק גרמא כו' - כבר כתבתי טעם דיש אומרים לעיל (א) (סמ"ע), וכן נראה עיקר וכמ"ש לעיל ס"ק (א) (ש"ך).

(כ) בדוחף כו' או פיחת כו' - עמ"ש"ל ס"ק ז'?? בזה (ש"ך), הזורק מטבע של חבירו לים פטור שהרי הוא מונח לפניו ויכול לקחתו, והיינו במים צלולים אבל עכורים דלא קא חזי ליה לא, ודוקא דאדייה אדויי אבל שקליה בידים מגזל גזליה ובעינין השבה, וי"א אפילו בצלולים נמי היכא דלא מצי למשקל בר אמוראה חייב וי"א דפטור (קצה"ח).
(כ"ב) שם - אמנם הדוחף מטבע לים ונפלה על האבן ונעשה בו קצת נזק דלא הדר, דבזה צריך להעלותו מן הים על הוצאות שלו, וכדלקמן סימן ת"ג סעיף ג' וע"ש בסמ"ע דה"ה לשור שהזיק. וכיון דעל המזיק להביא השברים לב"ד א"כ כל שהיה קצת נזק מחויב המזיק להביא השברים לב"ד ומחויב להעלותו מן הבור, ולא מיפטר דוחף מטבע לים אלא היכא דלא היה נזק כלל (קצה"ח).

(כ"ג) שם - כתב בש"ך סק"ז?? דהיינו דוקא דלא אגביה ולא חסריה אבל אגביה בין בדוחף בין בפוחת ודאי בעי למיעבד השבה. ונראה דגבי פוחת אפילו אגביה פטור, וכן הוכיח הש"ך (סקי"ג??) גבי שורף שטר דאגביה דלא חייב, ועל אף שיש חולקים, עכ"ז זה ספק ולא מוציאים ממון על פי ספק (קצה"ח).

(כ"ד) ולכן אפילו זרק כלים כו' - פירוש, אפילו זרק כלים של חבירו מראש הגג וקדם הזורק בעצמו וסילק הכרים, פטור על הזריקה ועל הסילוק (סמ"ע), ונראה לי דזה מיירי שלא הגביה הכלי רק דחפו מן הגג לארץ אבל הגביהו מיגזל גזלי' השבה בעי מיעבד כדלעיל ס"ק ח'?? וחייב (ש"ך).

(כ"ה) מנה במקום מאתים - עיין מ"ש בסימן נ"ה סק"ב?? (קצה"ח).
(כ"ו) או שלישי שהחזיר שטר - עי' רמ"א סימן נ"ה סעיף א', בשלישי שהחזיר שטר שלא כדין ולא נודע לב"ד עד שהוציאו מן הלוח כל השטר, השלישי פטור דהוי גרמא בנזקין, ולפ"ז צ"ל דמה שמסיק כאן וכתב ז"ל, מיהו משמתין ליה כו', היינו קודם שנעשה ההיזק או הגבה מהלוח. מיהו מאי דמסיק הרמ"א וכתב עליו דבדבר השכיח ורגיל קנסינן ליה וחייב לשלם, זהו מיירי אפילו כשכבר גבו ונעשה הנזק (סמ"ע). וכן אם החזיר שטר פרוע לעכו"ם על א' והעכו"ם הוציא ממנו פטור דהוי גרמא (ש"ך), שונה משורף שטרותיו של חבירו דהתם נזק הוא מיד הואיל וממונו הוא ביד הלוח ואיך לזה שום כח אחר על ממונו אלא שטר

שהוא בטוח, חשיב ערב ולא גרמי.

⁸²⁸ עי' פג נה"מ סק"א שמחייב קבלן בכל הפסד, ועי' קצה"ח שלט ס"ו שקבלן שכל המוצרים שלו הוה כמכר. עי' לעיל הערה 276. ועי' קצה"ח נה סק"ב שממנו התחלת הזכות הראיה לא חשיב רק כמבטל כיסו של חבירו. ועי' אורחות המשפטים (כלל מב סי' יט) דה"ה כל טעות בשטר.

⁸²⁹ פועל המתחייב להיות חייב בנזקי גרמא, חייב, וזה מתחייב אפילו בדיבור בעלמא (שו"ת דברי חיים חושן משפט חלק א סימן מב).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

זה ובא זה ושרפו, אבל הכא אינו נזוק מיד שהרי עדיין ממונו בידו ומחוסר מעשה גביית הממון ממנו דאז בשעת הפרעון הוא נזוק שנחסר ממונו וא"כ לא הוי אלא גרמא ופטור (ש"ך בשם מהר"י לבית לוי). דוקא החזיר למלוה הוי גרמא אבל שטר שאינו פרוע שהחזיר ללוה מיקרי גרמי וחייב, ופשוט הוא דהא הוי כשורף (ש"ך), לראובן נגנב לו כסף כאשר היה מתאכסן אצל שמעון, ולא הגיע לרשויות כדי שלא להסתבך איתם, ובא יום, והמשטרה חקרו למה שמעון לא דיווח, ונכנס לבעיות בגלל זה ברשויות והוציא הרבה כסף להינצל ממנו, למעשה בלי מעשה ובלי דיבור ליכא שום חיובא גרמי, וכ"ש אם לא ברי הזיקא, ולכן ראובן פטור לגמרי (ש"ך בשם המבי"ט), ורק חייבים בגרמי בדבר ההוה ורגל (ש"ך בשם המבי"ט), ע"י מה שכתבתי לעיל סימן נ"ה סעיף א' [שי"א דכל דיני גרמא וגרמי הם לא שייכים לשליח ולשומר, ומכאן משמע אחרת וצ"ע] (פ"ת).

(כ) כולם פטורים דלא הוי אלא גרמא בניזקין - וכן משסה כלב בחבירו סי' שצ"ה ופורץ גדר לפני בהמתו סי' שצ"ו ס"ד והשולח את הבער' ביד חש"ו סי' תי"ח ס"ז וליבה וליבתו הרוח שם סעיף ט' וכופף קמתו של חבירו לפני הדליקה שם סעיף י"א ותקע באזנו סי' ת"ך סכ"ח וכה"ג כולם גרמא נינהו ופטורין, עוד הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם דלא הוי אלא גרמא ואפילו אכלה עשב מאכל בהמה שהיא סם המות לה פטור וה"ה כשעירב סם המות במאכל הראוי לה פטור (ש"ך).

(כ) מיהו משמתינן ליה כו' - דהיינו דוקא לענין היזק שיארע לו אחר השמתא, אבל ההיזק שמגיע לו קודם השמתא אינו חייב לשלם לו, ומשו"ה כתב תחילה כולם פטורים, ואפילו מת קודם שקיבל עליו לסלק היזקו שפטור (סמ"ע).

(כ) י"א דבכל גרמא בניזקין אם הוא שכיח כו'. ל' הרב אינו נכון בעיני שלא מצאתי מי שאומר בכל גרמא בניזקין אם הוא שכיח שחייב לשלם משום קנס ומי מפסי איזו שכיח ואיזהו לא שכיח אבל בעל סברא זו הוא ריצב"א בתו' ס"פ לא יחפור ושאר פוסקים שכתבו לתרץ דהא דבכמה עניינים איתא בש"ס דחייב משום דינא דגרמי ובכמה עניינים פטור ותירץ דינא דגרמי אינו אלא משום קנס ואותן שהיו נראה להם לחכמי הש"ס שהוא שכיח ורגיל לבוא קנסו וע"ש, וגם בסמ"ע ס"ק ז' כתב דלפי מ"ש הרב בדבר השכיח ורגיל קנסו א"כ גם בשליש שהחזיר השטר קנסו כו' ולא נהירא לי דדוק' מילת' דמצינן בש"ס דקנסו אמרי' משום שהיה נראה להם דשכיח קנסו אבל בהא מאן לימא לן דשכיח הוא וכיון דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן הבו דלא לוסף עלה ואין לך אלא מה שאמרו הם כן נ"ל (סמ"ע).

(כ) ולכן יש מי שכתב כו' - ויש חולקים דהא אין ההיזק בא מיד וגם אינו עושה ההיזק גופי' ואפשר דהיה מילתא דשכיחא אז ולכן פסק כן, דבמקום דשכיח קנסו כן (ש"ך).

(ז) ואפשר דכה"ג הוי כמסור - ויש חולקים דמסור מזיקן ומחסרו ממון אבל הכא אינו מחסרו ממון שהרי העכו"ם מחזיר לו את שלו, אמנם אם אמר הגוי בגימור דבר כמה סוף דמיו א"ל לא פחות מליטרא כסף וקבלו מיד בכך והיה שם לוי ואמר עור זה רע הוא ודמיו יתרים ועתה טוען ראובן שהפסיד ה' דינרים ע"י לוי אם יש עדים שכן ה' כיון שקבל ההגמון העור אף על פי שלא פי' בכך אני נוטלו נתקיימה המכירה בקבול העור מיד ראובן, ומיירי שהעור לא ה' דמיו ידועים שאפשר שהי' שוה ליטרא כסף ואי לאו דנתקיימה המכירה מתחלה לא הפסידו לוי כלום שהרי מעולם לא קנהו ההגמון בליטרא כסף אבל עכשיו שנתקיימה המכירה א"כ הרי העור נמכר בליטרא כסף ונמצא שראובן מוכרח לשלם לשמעון ליטרא כסף וע"י דבורו של לוי פחת ההגמון ה' דינרים והחזיק בעור לעצמו ונמצא שהפסיד לוי לראובן ה' דינרים מכיסו שחייב לשלם לשמעון, אבל הרמ"א לא מיירי בהכי, ומ"מ נראה דאף הרב לא מיירי אלא כשהעכו"ם מחזיק המקח לעצמו ומחסר לראובן בשביל דבורו של לוי שלא כדין בכח כי המקח שוה באמת כ"כ כמו שמכרו ראובן אבל היכא שהעכו"ם מחזיר לראובן את שלו אף על פי שמתוך כך מוכרח למכרו לאחר בפחות אין שמעון חייב לשלם לו מה שהפסיד שהרי אינו מחסרו כלום (ש"ך).

(ח) והחזיר לראובן מעותיו - אפילו א"ל שמעון להגוי להחזיר לראובן מעותיו דאפ"ה פטור מדינא: מעשה אירע שבא גוי ועשה מקח עם ישראל ליקח ממנו כך וכך מדות יין שרף כל מדה בכך וכך, ונגמר המקח ביניהן כדין התגרים שמכים כף אל כף, אח"כ הלך הגוי אל ישראל אחר הדר בשכונתו של ישראל הראשון ורוצה לעשות עמו ג"כ מקח, ולא גילה שכבר דיבר עם ישראל הראשון, והיתה כונתו שאם יזיל לו ישראל השני המקח, שיקח ממנו ויניח

Commented [j1746]:
[ש"ך אות כא] וכן
אם החזיר. נ"ב ע'
באורים גדולים
לימוד רט"ו
(רע"א) - לא
הבאתי דבריו שזה
מראה כסתירה
בדברי הש"ך

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

הראשון, וישראל הראשון הרגיש בדבר שלכך הלך בבית ישראל השני, ושלח אל ישראל זה וביקש ממנו שלא ימכור לו יין שרף כי כבר עשה עמו מקח, ולא השגיח ישראל השני על זה ועשה מקח עם הגוי ולקח הגוי מידו היין שרף, ומכח זה לא קנה הגוי מישראל הראשון. נראה פשוט דאם אין ערמה בדבר לפי ראות הדיינים, דאין עונשין לישראל השני על זה מאחר שהגוי מעצמו בא אליו ליקח ממנו יין שרף, דאף למאן דאמר דאסור ליקח מערופיא של חבירו (עי' לעיל סימן קנ"ו ס"ה ברמ"א), היינו דוקא בגוי הרגיל להיות עסק עמו וישראל השני מהדר אחר הגוי שישראל הראשון עסק עמו והשתדלהו לעסוק עמו. ואף ששלח אליו יהודי הראשון וביקש ממנו שלא יעשה עמו מקח, לאו כל כמיניה לעשות לנפשו היזק עבורו, וגם שם מסקינן דאם עבר ועשה דאין מוציאין מידו, וכ"ש וק"ו בזה דאין כאן כל הצדדין הללו. ויש עוד טענה לישראל השני לאמר, מאחר שכבר עשה מקח עמך ובא ג"כ אלי, מי יאמר שלא יקח גם ממך כשיעור המקח שעשה עמך. ועוד ראובן שהלוחם מעות לגוי בריבית, ובא שמעון וא"ל הילך בפחות ופרע לראובן, אינו חייב לשלם לו כלום, דלא ברי היזקא אלא ספק גרמא דשמא לא יוכל להלוות מעותיו בריבית, ודמי למבטל כיסו של חבירו, ומיהו יש לקרותו רשע טפי מעני המהפך בחררה. הרי דלא קראו רשע אלא דוקא התם דישראל השני הדר אחר הגוי אחר שלוח מהראשון, וא"ל קח מעות ממני ופרע להראשון, משא"כ בנידון זה דהגוי מעצמו בא אצל השני והשני לא אמר לו דלא יקח מהראשון (סמ"ע), מש"כ בסמ"ע "יש לקרותו רשע" פי' מכריזין עליו בבית הכנסת שהוא רשע, עכ"ז אין מחייבין בית דין אותו להחזיר. וטעמא בכל זה דאם עדיין לא עשו המקח רק המוכר רוצה בכך והלוקח רוצה בכך מותר לאחר לקנותה לכתחלה, ממוכר ישראל פשיטא מטעם שכתב הסמ"ע לתקנת המוכר ישראל, דאם לא כן יפסיד המוכר דמיד שיבא ישראל אחד לקנותם ויפסוק עליו פחות משוויה יצטרך המוכר ליתן לו, אלא אפילו במוכר כותי, ואפילו בדבר שמחזור לקנות וקדם ישראל אחר וקנה דאז רשע הוא, וטעמא נראה לי דאם כן אם יקנה אדם דבר מכותי ויהא נודע לבריות שיש בו ריוח מה יקפצו בני אדם אינם מהוגנים ויאמרו שכבר קדמוהו אצל המוכר ומי יעיד על הדבר. ואף אם האמת כן מכל מקום כמה פעמים ומעשים בכל יום שלא ישתוו במקח שאין המוכר רוצה למכור במה שירצה הלוקח ועל כן נפרדים זה מזה, ולפעמים כשיבא אחר כך לוקח אחר קונה הסחורה באותו מקח שהיה רוצה המוכר למכור תחלה, כי יודע תיכף קונה לזו הסחורה. או מסתפק בריוח מועט ממה שהיה חפץ הישראל הראשון, או לפעמים אחר שראה כותי המוכר שלא רצה ליתן לו ישראל הראשון כמה שחפץ אז מוכר לישראל השני בזה המקח שרצה הראשון, ולפעמים מוזיל לגבי השני עוד יותר, ואם כן אם יבא ישראל הראשון ויחטוף המקח מישראל השני לא שבקת חיי לכל בעלי משא ומתן. ועוד דאין להלוקח השני שום פשע, וכי מה הוה ליה לידע שכבר עמד ישראל ראשון במקח בזה הסחורה עם זה המוכר, ועוד מסתמא אחר שהלך ממנה ישראל הראשון ולא נשתוו במקח ודאי יאושי מייאש ממנו וחושב מעתה יקנה אותה לוקח אחר ולכן מותר לכתחלה, מה שאין כן אם כבר פסקו הדמים ביניהם ואין מחוסר רק הקנין, כבר סמך הישראל הראשון עליו וכבר זכה בו, ולכן הוי ישראל השני רשע משום שיורד לחייו, מה שאין כן אם אין המגיעה מן המוכר רק שהיהודי לא גמר המקח מפני שלא נשמר מיהודי אחר שיסיג גבולו ורצה לדחות להכותי, אף על גב שלא גמר המקח לגמרי הוי כאילו בא לידו ומזה הטעם נקרא רשע. אמנם אם נתן מעות על המקח מחוייב ישראל השני להעמיד המקח ביד ישראל הראשון, חדא דלפעמים יוכל לבא לידי הפסד הקרן שלא יחזיר לו מעותיו שנתן על המקח, ועוד משום דקם ליה באחריות ברשות הלוקח והוי הכל ממונו של ישראל הראשון, ואם כן ישראל השני שקנאו מן הכותי מאבד ממון חבירו ומפסידו בידיים וחייב להחזירו מדינא דגרמי, ואם טען הישראל השני שלא ידע שהראשון נתן מעות המקח, נראה לי דנשבע על כך כמו שאר דררא דממונא ונפטר ואין צריך להחזיר (פ"ת בשם הנחלת שבעה).

(לב) המבטל כיסו כו' – המבטל כיסו של חבירו אינו חייב אלא רק היכן דהקרן הוא בעין ועביד להרויח בו, אבל המונע אחר מלהשכיר להרויח או איננו בכלל (רע"א בשם המהר"ם פאדואה), וי"א שאפילו במניעת רווח חשיב גרמי (רע"א בשם הקול בן לוי), שטר שיש בו ריבית אין מקום לחייבו משום מבטל כיסו של חבירו (רע"א בשם מהר"ש הלוי), שותף שחילק בלא דעת חבירו, ומוכרו אותו יין ומרויח באותן המעות, שקנה בהן חפץ מי יוכל

Commented [j1747]:
סובך לי

Commented [j1748]:
יין בתשובתן' לב
ספר ב' סי' כ"ו
(ש"ך) – לא
ראיתו תוספת על
דברי הרמ"א רצב
ס"ז

Commented [YL749]:
כואם אמצא בסדום וגו'
לכל המקום. לכל היתה
מכולם הכתובכו) ואנכי
עפר ואפר. וכבר הייתי
ראוי להיות עפר על ידי
המלכים ואפר על ידי
נמרוד, לולא רחמיך אשר
עמדו לי???

Commented [j1750]:
הדרותא פרידמן לא
מצאו מקומו, וזה
מצאתי בחלק יו"ד
סי' יד.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ו'

לתבוע אותו ריוח כיון דלא הוא חלוקה⁸³⁰, צריך לתת לו חצי הרווח, שהרי זה לא נתכווין לגזול אלא סבור שתהא חלוקה.
(ד) הזורק כלים מראש הגג, ואין תחתיהם כרים וכסתות, ובעודם באויר בא אחד ושברם במקל, הזורק חייב (לג) והמשבר פטור (לד), דחשבינן ליה כשבור משעה שזרקו:
(לג) הזורק חייב – וי"א כיון דמספקא ליה לרבא שניהם פטורים דהמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך, וקצה"ח).
(לד) והמשבר פטור – אבל אם זרק חץ או אבן על הכלי וקדם אחר ושבר הכלי קודם שנפל החץ עליו פטור הזורק והמשבר חייב (ש"ך), הזורק כלי מראש הגג במקום שהיה כרים וכסתות ובא אחר וסילק, חייב, דה"ל לאסוקי אדעתיה דכרים וכסתות לאו דוכתייהו בארעא ולאסתלוקי קיימי וא"כ מאי דבא אחר וסילקן לא חשבינן ליה כמילתא דלא שכיח ואף על גב דמאן דסילקן לאו בעל כרים הוה כיון דהא מיהא לאיסתלוקי קיימי פושע מיקרי אפי' לגבי אחר (ש"ך בשם האלשיך).

Commented [j1751]: ד
דבריהם זה מח' רמב"ן
ובעל המאור, אבל לא
ראיתי נ"מ בין המחלוקת

Commented [j1752]: ד
דויק?

סימן שפז – שמין השברים לניזוק ומשלם לו עליהם:

(א) שמין למזיק בידו (א), כדרך ששמין לו אם הזיק ממונו. כיצד, הרי שהרג בהמת חבירו או שבר כליו, שמין כמה היתה הבהמה שוה וכמה הנבילה שוה, וכמה היה הכלי שוה והוא שלם וכמה שוה עתה, ומשלם הפחת לניזוק עם הנבילה או הכלי השבור, כדרך שנתבאר בשורו שהזיק, בסימן ת"ג.
(ב) שמין למזיק בידו כו' – פירוש, אף על פי שהזיק והרג ראובן "בידו" לבהמת שמעון או שבר כליו, לא אמרינן דראובן יקח לעצמו הנבילה או שברי הכלי וישלם לשמעון בהמה או כלי חדש וכמ"ש לעיל (סימן שנ"ד סעיף ה' וסימן שס"ב סעיף י"ג) בדין גניבה וגזילה (סמ"ע), וע"ל ס' צ"ה ס"ו כתבתי דנראה דהיינו כשאין אפשר לתקן הכלי אבל אם אפשר לתקנו מחויב המזיק לתקנו ע"ש (ש"ך).

מאבד ממון חבירו ומוסר ומלשין

סימן שפח – דין ניזוק נשבע ונוטל:

(א) המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק נשבע הניזוק ונוטל (א). כיצד: לקח כים חבירו והשליכו למים (ב) או לאש או שמסרו ליד אנס ואבד, בעל הכים אומר זהובים היה מלא והמזיק אומר איני יודע מה היה בו שמא עפר או תבן היה מלא, הרי הניזוק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל, והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהם או אמוד להפקידם (ג) אצלו ודרכן להניחם בכים וכיוצא בו, ארנקי נשק (ד) אם הוא צנת וי"ט מקרי דרכו וכל כיוצא בזה, אבל אם אין דרכם להניחם בכלי זה (ה) והוא פשע בעצמו (ו) (ופטור המזיק) כיצד: הרי שהטף חמת (ז) או סל מלאים ומחופים והשליכם לים או שרפם, וטען הניזוק שמרגליות היו בתוכה, אינו נאמן (ח) ויש אומרים לאפילו היו עדים שהיו סס, פטור הואיל ופשע כמו שנתבאר, ואם תפס אין מוציאין מידו, ויש חולקין (ט), וישבע שמרגליות היה בתוכו ונוטל ממה שיש אצלו וכן כל כיוצא בזה. ואם ידע המזיק (י) שהכים היה בו זהובים אבל אינו יודע כמה היו, אם הניזוק אומר אלף נוטל אלף בלא שבועה, והוא שיהיה אמוד שהרי המזיק מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע, ויש אומרים דנשבע הניזוק ונוטל (יא), וכן עיקר⁸³¹:

⁸³⁰ עי' לעיל קע"ו ס"ח וסמ"ע ופ"ת שם.

⁸³¹ עי' לעיל ס' שלג ס"ח והערה 630.

אם הכלה טוענת מאיס עלי בטענה מוכרחת שהחתן הולך בדרך לא טובים אם יש לה ראייה פטורה היא ואביה מהקנס ומשבועה, ואם טוענת מאיס בלי טענה מבוררת ואביו כתב שבא בכח הרשאה מספקת מבתו והיא מודה לדבריו אך ורק שטוענת אח"כ מאיס עלי ג"כ אביה פטור מקנס